

Ewaluacja zewnętrzna

realizacji

Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016 2023

Lokalnej Grupy Działania

„Ziemia Biłgorajska”

Realizacja:

OMIKRON Mariusz Wachowicz

1. Wstęp

Ewaluacja i zasady jej prowadzenia w LGD wynikają z wytycznych nr 5/3/2017 i 10/1/2022 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Planowane cele, metody i narzędzia ewaluacyjne mieszczą się w zakresie wytyczonym przez Podręcznik Monitoringu i Ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju z marca 2017 roku. Niemniej potrzeba ewaluacji wynika również z samego procesu realizacji Strategii oraz konieczności ciągłej dbałości o utrzymanie wysokiej jakości podejmowanych interwencji.

Zmiany społeczne i gospodarcze sprawiają, że konieczna jest analiza Strategii pod kątem jej aktualności, ale także sprawności i efektywności jej dotychczasowej realizacji oraz użyteczności podejmowanych działań i przyjmowanych rozwiązań. Rzetelne ocenienie Strategii na tym etapie wdrażania wymaga nie tylko przyjrzenia się uzyskanym efektom, ale także samemu procesowi, aby można było zidentyfikować elementy wymagające poprawy. Uzyskane wyniki zostaną uwzględnione przez LGD w kolejnym okresie programowania 2023-2027.

Niniejszy raport jest zwięźczeniem ewaluacji prowadzonej w LGD pomiędzy kwietniem, a listopadem 2022 roku. Jednak dane wykorzystane w raporcie pochodzą z różnych okresów od rozpoczęcia realizacji strategii w 2016 roku do 31 grudnia 2021. Oprócz danych z monitoringu prowadzonego systematycznie przez organy LGD, w planach komunikacji określone są konkretne działania mające na celu pozyskiwanie informacji oraz dzielenie się nimi z interesariuszami i ze społecznością. Działania te, szczególnie polegające na ankietowaniu odpowiednich grup respondentów, prowadzone były przez LGD systematycznie, według harmonogramu zapisanego w planie komunikacji.

Większość procesu zbierania danych potrzebnych do ewaluacji spoczywa na pracownikach Lokalnej Grupy Działania. Bez nich, ich systematycznej pracy i zaangażowania nie udało by się zgromadzić materiału do napisania niniejszego dokumentu. Podziękowania należą się nie tylko Panu Prezesowi, pracownikom, i członkom Zarządu ale także zaangażowanym w wywiady członkom Rady, uczestnikom spotkań grupowych, wnioskodawcom i beneficjentom. Nie można zapomnieć również o szeregowych członkach Stowarzyszenia, sympatykach oraz wszystkich respondentach, którzy rzetelnie wypełniali ankiety.

2. Streszczenie najważniejszych wyników badania

- Od roku 2015 do 2020 populacja regionu zmniejszyła się łącznie o 2,4% (województwo o 2,1%), przy czym w gminie Biłgoraj (wiejskiej) jako jedynej na obszarze LGD liczba ludności wzrosła o niespełna 2%. Najgłębszy spadek populacji zanotowano w gminie Turobin (-7,4%) i Radecznica (-7,1%).
- Spadek liczby ludności odbywa się poprzez spadki w grupach w wieku przedprodukcyjnym (-7%, spadek głębszy niż w województwie) i produkcyjnym (-4%, to jest mniej niż w województwie lubelskim, gdzie populacja w wieku produkcyjnym skurczyła się o 6%).
- Wzrasta liczebność populacji w wieku poprodukcyjnym, co oznacza wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska”. Współczynnik zmiany liczby ludności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2021 roku był wyraźnie negatywny w większości gmin obszaru.
- W porównaniu z rokiem 2015 liczba podmiotów w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tysięcy ludności wzrosła w całym regionie o 34%, a największym tempem mogą się poszczycić gminy Obsza (+55%), Łukowa (+45%) i Aleksandrów (+43%).
- W wiejskich gminach Biłgoraj i Księżpol wskaźnik liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców w roku 2021 wyprzedził średnią wojewódzką, a na całym obszarze LGD wzrósł w stosunku do roku 2015 aż o 38%. Wciąż jednak są cztery gminy (Obsza, Potok Górny, Radecznica i Turobin) gdzie wskaźnik ten pozostaje na poziomie poniżej 500.
- Liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotni w obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” zmalała w 2020 roku w stosunku do roku 2021 o 34%. Stopa bezrobocia pozostaje poniżej wskaźnika wojewódzkiego.
- 48% zarejestrowanych w obszarze LGD bezrobotnych to mężczyźni, ale w gminach Biszczka, Łukowa, Księżpol i Terespol około 60% stanowią kobiety.
- Najwyższy w obszarze LGD wskaźnik bezrobocia to 4% (2021) w gminach Biłgoraj i Frampol. Najbardziej imponującym spadkiem wskaźnika może poszczycić się gmina Terespol, gdzie liczba zarejestrowanych bezrobotnych w ciągu sześciu lat zmniejszyła się o ponad połowę (-53%) a wskaźnik bezrobocia zredukowany został z 8,2 do 3,2% w 2021 roku.
- Wskaźnik liczby zarejestrowanych organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców pozostaje zróżnicowany w gminach obszaru. Osiąga wartości wyższe niż średnia wojewódzka w gminach Frampol, Radecznica i Turobin – są to gminy, które od początku analizowanego okresu wyróżniały się na korzyść na tle danych z województwa lubelskiego. W gminach Biłgoraj, Obsza i Aleksandrów liczba organizacji społecznych pozostaje na poziomie sprzed sześciu lat
- W ciągu ostatnich sześciu lat w na obszarze gmin LGD „Ziemia Biłgorajska” liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej zmniejszyła się o 809, czyli o 36%. Wciąż jednak taką pomocą objętych pozostaje 6,2% wszystkich rodzin w rejonie.

- 90% ankietowanych mieszkańców obszaru LGD „Ziemia Biłgorajska” przynajmniej w części uważa swoje miejsce zamieszkania za dobre do życia i realizacji wszystkich podstawowych potrzeb.
- Mimo wysokich ocen, jakie zostały przyznane infrastrukturze drogowej regionu, mieszkańcy wciąż wskazują potrzebę dalszego inwestowania w jej poprawę. Podobnie, choć w nieco mniejszym stopniu, dofinansowania w ich opinii potrzebuje infrastruktura kulturalna i społeczna, a przede wszystkim promocja regionu.
- Zdecydowanie najlepiej zostały ocenione realizacje projektów nakierowanych na zainteresowanie młodych ludzi lokalną tradycją i kulturą oraz zapewnienie lokalnej społeczności bardziej kompleksowej oferty spędzania wolnego czasu poprzez doposażenie istniejących obiektów infrastruktury społecznej.
- Prawie wszyscy ankietowani mieszkańcy znają Lokalną Grupę Działania Stowarzyszenie – „Ziemia Biłgorajska”. Najczęściej źródłem tej wiedzy są urzędy i szkoły, rzadziej lokalna prasa oraz sąsiedzi i znajomi. Ponad jedna czwarta osób, które zadeklarowały znajomość LGD dowiedziała się o niej z uczestnictwa w działaniach Stowarzyszenia lub widziała takie inicjatywy.

1.	Wstęp	2
2.	Streszczenie najważniejszych wyników badania.....	3
3.	Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.....	6
3.1.	Cel główny i cele szczegółowe badania	6
3.2.	Zakres przedmiotowy badania	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
3.3.	Kryteria ewaluacyjne	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
3.4.	Pytania badawcze	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
4.	Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.....	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
5.	Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.....	14
5.1.	Charakterystyka obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju	14
5.2.	Opinie i potrzeby mieszkańców obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju	23
5.3.	Funkcjonowanie LGD	29
5.4.	Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
6.	Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
7.	Podsumowanie, wnioski i rekomendacje.....	53
8.	Spis tabel i wykresów	55
9.	Aneksy tworzone w toku realizacji badania	59
9.1.	Scenariusz wywiadu pogłębionego z wnioskodawcami/beneficjentami:.....	59
9.2.	Scenariusz wywiadu pogłębionego z przedstawicielami gmin:.....	59
9.3.	Ankieta kierowana do wnioskodawców, beneficjentów i członków LGD	60
9.4.	Ankieta kierowana do mieszkańców obszaru LGD	67
9.5.	Scenariusz zogniskowanego wywiadu grupowego	76

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.

3.1. Cel główny i cele szczegółowe badania

Celem głównym badania jest przeprowadzenie ewaluacji zewnętrznej funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania oraz realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.

Cele szczegółowe:

- Wypełnienie obowiązku przeprowadzenia ewaluacji zewnętrznej (zgodnie z Wytycznymi 5/3/2017 i 10/1/2022 MRiRW).
- Uzyskanie użytecznych informacji na temat wdrożenia LSR.
- Opracowanie rekomendacji oraz planu ich wdrożenia.
- Wykorzystanie wyników badań społecznych we wstępnej konceptualizacji kolejnej LSR

3.2. Zakres przedmiotowy badania

Realizacja LSR: stopień realizacji celów i wskaźników, stopień realizacji wybranych operacji, wykorzystania budżetu, jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur, oddziaływanie realizacji LSR na rozwój lokalny, bariery realizacji LSR, jakość procesu partycypacji, operacji i procedur.

Działalność biura: efektywność pracy biura i organów LGD, ocena przebiegu konkursów, ocena sposobu przepływu informacji, efektywność promocji i aktywizacji lokalnej społeczności, innowacyjność, proces rozwoju pracowników, efektywność animacji i doradztwa, ochrona danych osobowych, jakość procesu archiwizacji i monitoringu.

Funkcjonowanie partnerstwa: jakość podejmowanych uchwał, skuteczność nadzoru nad biurem LGD, jakość reakcji na zmieniające się warunki, umiejętność współpracy i atmosfera pracy, skuteczność działań strategicznych, jakość współpracy regionalnej i ponadregionalnej, jakość relacji z otoczeniem i promocji.

3.3. Kryteria ewaluacyjne

Kryteria ewaluacyjne stosowane w badaniach to: **skuteczności** bezpośrednio pozwalająca ocenić, na ile efektywne są działania w zakresie osiągnięcia celów określonych w dokumentach programowych oraz jak skuteczna jest działalność biura LGD. Z kryterium skuteczności powiązane jest również kryterium **użyteczności**, które rozumiane jest, jako kryterium pozwalające ocenić stopień zaspokojenia istotnych potrzeb grup docelowych lub przyczynienia się do rozwiązania problemów, niezależnie od tego, czy były one zasygnalizowane przez cele interwencji. Zastosowane będzie także kryterium **trwałości**.

Trwałość – w przypadku tego badania – pozwoli ocenić, w jakim stopniu pozytywne efekty zrealizowanych interwencji (na poziomie celów) mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego, a także czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tych projektów na proces rozwoju społeczności lokalnej w dłuższym okresie.

3.4. Pytania badawcze

Zgodnie z wytycznymi nr 5/3/2017 i 10/1/2022 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi opracowane zostały odpowiedzi na poniższe pytania badawcze zgrupowane w kategorii analityczne:

Ocena wpływu na główny cel LSR (jeśli inny niż obszary poniżej)

- Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

Ocena wpływu na kapitał społeczny

- Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
- W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

Przedsiębiorczość

- W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
- Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

Turystyka i dziedzictwo kulturowe

- W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
- W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Grupy defaworyzowane

- Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
- Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
- Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Innowacyjność

- W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
- Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

Projekty współpracy

- Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
- Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

Ocena funkcjonowania LGD

- Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
- Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
- Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?

Ocena procesu wdrażania

- Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
- Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
- Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
- Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

Wartość dodana podejścia LEADER

- Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
- Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
- Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
- Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Dodatkowe pytania badawcze:

- Jak układała się współpraca z Samorządem Województwa?
- Jaka jest jakość i znaczenie funkcjonowania wojewódzkiej sieci LGD?

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

Przeprowadzenie badania wymagało zebrania informacji pochodzących z szeregu rozproszonych źródeł, dokonania ich analizy, a następnie wypracowania rekomendacji na poziomie eksperckim. Implikuje to konieczność zastosowania w badaniu szerokiego instrumentarium metod i technik badawczych, dzięki którym możliwe było zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału badawczego dotyczącego efektów realizacji LSR. W związku z powyższym, zaplanowano realizację badania z wykorzystaniem koncepcji **triangulacji** metodologicznej.

Triangulacja to zróżnicowanie źródeł danych, metod badawczych i perspektyw badawczych, dzięki któremu możliwe jest zgromadzenie wszechstronnego materiału badawczego i poddanie go kompleksowej analizie i ocenie. Triangulacja została zastosowana odnośnie do:

- źródeł danych: przeanalizowane zostały zarówno dokumenty zastane różnego typu, jak i dane pochodzące ze wcześniejszych badań; zostały one uzupełnione danymi pierwotnymi;
- metod badawczych: łączenie różnych metod badawczych w badaniu tych samych zagadnień, co pozwoliło na uchwycenie różnych aspektów badanego przedmiotu; podejście to pozwoliło też wykorzystać mocne strony każdej metody przy wzajemnej ograniczeniu ich słabości;
- perspektyw badawczych: ewaluacja została przeprowadzona przez pracowników biura LGD oraz przez zewnętrznych doświadczonych badaczy, co pozwoliło uzyskać bogatszy i bardziej wiarygodny obraz badanych zagadnień.

Poza tym zastosowany został partycypacyjny model badania, którego ideą jest jak najszersze zaangażowanie społeczności, zarówno na etapie przygotowania badania, jego realizacji, jak i wnioskowania i rekomendacji.

W odniesieniu do zakresu przedmiotowego i podmiotowego badania niezbędne było zastosowanie holistycznego podejścia do metod i technik badawczych. W każdym z zamierzeń badawczych: realizacji strategii, działaniu LGD oraz funkcjonowaniu biura zastosowane zostały cztery metody lub techniki badawcze:

Badanie źródeł zastanych (desk research)

To metoda zbierania, analizy i interpretacji danych wytworzonych niezależnie od działań badawczych prowadzonych w czasie ewaluacji. Często nazywa się ją analizą danych wtórnych. Dane te można podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne. Pierwsze z nich znaleźć można w dokumentacji własnej instytucji. Nie zawsze odpowiadają bezpośrednio na pytania badawcze ale w znaczącym zakresie pozwalają na poznanie kontekstu funkcjonowania LGD.

Z kolei dane zewnętrzne, dane wtórne to efekty działalności innych instytucji w dziedzinie pozyskiwania informacji. Dzięki rozwojowi Internetu dostęp do tych zasobów jest obecnie

niezwykle łatwy i trudności należy szukać nie w ilości danych, ale ich segregacji. Potrzebne informacje można pozyskiwać od instytucji państwowych powołanych do zbierania informacji. Serwis internetowy GUS zawiera nieprzebrane ilości danych o funkcjonowaniu gospodarki, instytucji, firm i organizacji. **Bank Danych Lokalnych**, który jest największym w Polsce uporządkowanym zbiorem informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej, demograficznej, społecznej oraz stanie środowiska, opisującym województwa, powiaty oraz gminy jako podmioty systemu organizacji społecznej i administracyjnej państwa, a także regiony i podregiony stanowiące elementy nomenklatury jednostek terytorialnych. Jednakże w wielu przypadkach dane ze źródeł zastanych są niewystarczające, zbyt powierzchowne, zbyt ogólne lub nieaktualne, by na nich poprzestać, dlatego zwykle potrzebne są działania dla pozyskania danych pierwotnych.

Źródła danych zastanych wykorzystywanych w ewaluacji LGD

- dane statystyczne
- dane urzędowe
- dane gromadzone na portalach społecznościowych
- dane zastane w Lokalnej Grupie Działania
- dane ankiet doradztwa i ankiet oceny szkolenia
- dane realizacji planu komunikacji
- dane z ankiet zadowolenia mieszkańców, rozpoznawalności LGD i funkcjonowania LGD systematycznie gromadzone przez biuro LGD

Ankiety metodą CAWI

Najpopularniejszą metodą pozyskiwania danych pierwotnych są badania kwestionariuszowe. Polegają one na zadawaniu pytań pojedynczym osobom, ale w perspektywie zainteresowań znajdują się zagregowane dane ogólne dla wszystkich badanych. Pierwszym etapem tego typu badań jest sformułowanie pytań. Proces ten polega na postawieniu pytań ogólnych, zazwyczaj na etapie konceptualizacji badań. Z nich z kolei wyprowadzamy pytania szczegółowe. Odbywa się to poprzez identyfikację wskaźników, które będą nas informować o występowaniu i nasileniu zjawiska. W przypadku ewaluacji zewnętrznej prowadzonej zgodnie z wytycznymi MRiRW nr 5/3/2017 i 10/1/2022 zakres pytań został wstępnie określony w załącznikach do podręcznika ewaluacji. Niemniej z uwagi na pewne niedociągnięcia dokumentu część pytań została poprawiona i zmodyfikowana. Ponadto jak wskazano we wstępie Podręcznika ma on charakter pomocniczy nie obowiązkowy w stosunku do Wytycznych MRiRW.

Badania ankietowe były prowadzone techniką CAWI (Computer Assisted Web Interview). To badanie ankietowe przeprowadzane w Internecie. Opracowane narzędzie badawcze (kwestionariusz ankiety) wprowadzane jest do komputera w formie umożliwiającej wypełnienie ankiety na stronie internetowej użytkownika. Badania tego typu są stosunkowo tanie, nie wymagają również zaangażowania wielu realizatorów. Współczesne narzędzia umożliwiają tworzenie skomplikowanych i atrakcyjnych ankiet. Można dopasować je w

wymiarze graficznym i estetycznym. Dobór próby jest możliwy dwiema metodami. Ankiety można wysłać pod określone adresy mailowe, co w pewnym stopniu jest odpowiednikiem ankiety pocztowej wraz z jej zaletami i wadami. Innym sposobem jest zamieszczenie jej na stronie internetowej lub jako „wyskakujące okienko”. Metoda ta uniemożliwia kontrolę nad doбором próby, który jest faktycznie doбором przypadkowym, dodatkowo obarczonym błędem struktury społecznej i demograficznej użytkowników Internetu.

W badaniach ewaluacyjnych zastosowano obydwie techniki w zależności od badanych grup.

- Grupa nr 1: wnioskodawcy i beneficjenci.

Z tego względu, że dostępne są dane kontaktowe do tych osób możliwe było wykorzystanie aplikacji wysyłającej unikalne linki do ankiety internetowej na zdefiniowane wcześniej adresy mailowe. W tym przypadku nie obliczano minimalnej liczebności próby gdyż traktowano to badanie jako masowe, z założeniem przebadania całej populacji.

łącznie przebadano 46 osób.

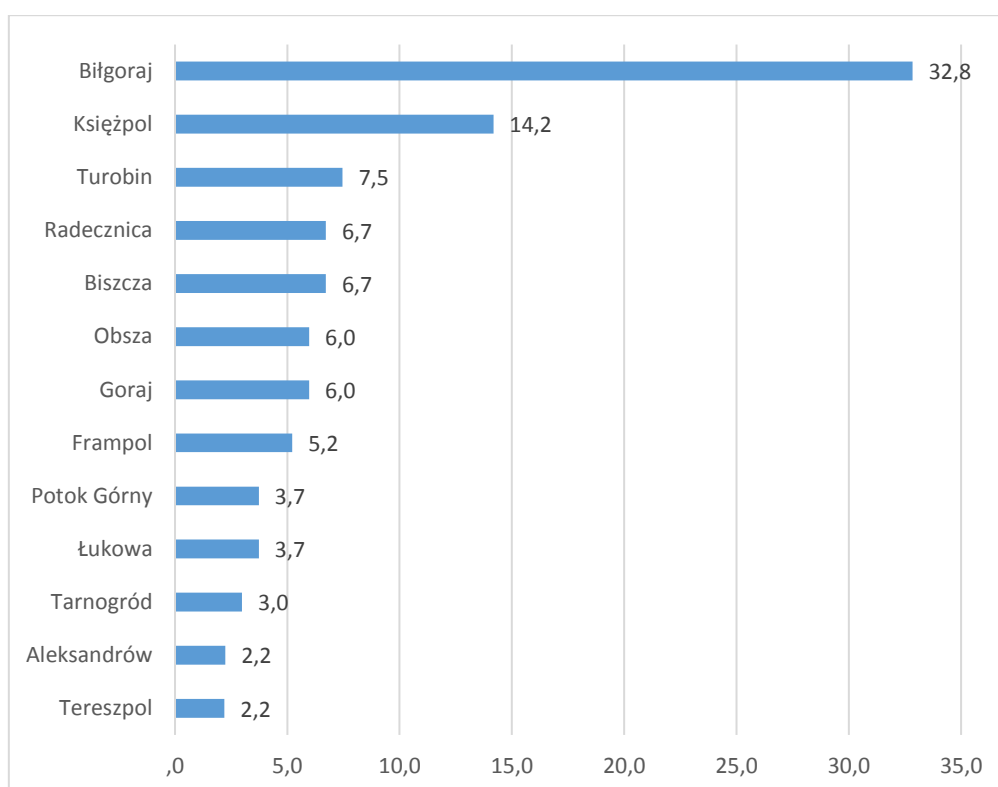
- Grupa nr 2: mieszkańcy obszaru LSR.

Pozyskanie opinii reprezentatywnej grupy mieszkańców nie jest możliwe w ramach zasobów, którymi dysponuje Zleceniodawca, dlatego opracowano procedurę zbliżoną do takiej, która pozwoli na identyfikację podglądów i opinii mieszkańców poszczególnych gmin wchodzących w skład Partnerstwa.

Linki do ankiet zostały rozesłane (przy wsparciu pracowników Biura LGD) do gmin partnerskich z prośbą o wstawienie linku na stronę internetową gminy. Dzięki temu zabiegowi pozyskane zostały dane z poszczególnych gmin odpowiadających obszarowi LSR.

łącznie przeprowadzono 164 ankiety.

Wykres 1. Procent ankiet z poszczególnych gmin

Źródło: badania własne

Wywiady pogłębione (IDI i TDI)

To technika badań jakościowych, w której badacz prowadzi rozmowę z respondentem. Nie jest to jednak zwykła rozmowa, ale opiera się ona na przygotowanym wcześniej scenariuszu. Dokument ten nie musi zawierać konkretnych pytań, lecz wytyczne, jakie tematy rozmowy należy podjąć. Wywiad ma strukturę swobodną, mniejsze znaczenie ma kolejność zadawanych pytań a większe uzyskanie określonych informacji. Tematy są eksplorowane bardzo dogłębnie, prowadzący wywiad dopytuje i stara się zrozumieć, nie tylko fakty, ale motywy zachowania badanego. Zasadniczą rolę w badaniu odgrywają umiejętności i doświadczenie osoby prowadzącej wywiad. Ponieważ wywiady pogłębione są rozmową sam na sam z respondentem, prowadzący musi zdobyć jego zaufanie, by uzyskać czasami bardzo osobiste informacje. Wywiady indywidualne stosuje się gdy zachodzi potrzeba eksploracji pola zainteresowań, przygotowania do konstruowania narzędzi jakościowych lub do interpretacji trudnych do wyjaśnienia wyników badań ilościowych. Wywiady prowadzone były metodą TDI (telefoniczny wywiad pogłębiony) przede wszystkim ze względu na oczekiwania respondentów oraz krótki czas na realizację tego zadania.

Wywiady prowadzono z następującymi osobami:

- 2 wywiady z członkami Rady

- 3 wywiady z wnioskodawcami realizującymi projekty
- 3 wywiady z wnioskodawcami, których projekty nie są realizowane
- Wywiad z Prezesem Zarządu
- Wywiady z przedstawicielami gmin (po 1 z gminy)

Zogniskowany Wywiad Grupowy (FGI fokus)

Tym różni się od wywiadu indywidualnego, że prowadzący badanie, nazywany moderatorem, przepytuje jednocześnie grupę kilku osób. Zazwyczaj grupy fokusowe mają liczebność od 8 do 12 osób, lecz w specyficznych przypadkach może być ich mniej lub więcej. Ważną cechą grupy jest jej homogeniczność - powinno się unikać zróżnicowania grup ze względu na płeć, wiek, status społeczny czy różnice intelektualne. Wynika to z zasadniczego celu prowadzenia badań tą metodą, czyli wewnętrznej dyskusji grupowej i interakcji w grupie. Dzięki tej metodzie można w tym samym czasie zdobyć informacje od kilku osób, pogłębiając ją dodatkowo o spostrzeżenia dotyczące dyskusji pomiędzy uczestnikami.

Wywiady tą metodą charakteryzują się większym skomplikowaniem organizacyjnym. Wymagane jest zebranie odpowiedniej grupy osób w jednym miejscu o jednym czasie. Często na spotkanie zaprasza się więcej osób i prowadzi się selekcję tych, którzy lepiej pasują do profilu grupy i dają większą rękojmię udzielania informacji i wymiany zdań. Wywiady grupowe, z uwagi na dyskusję wielu osób, muszą być rejestrowane co umożliwi późniejsze zidentyfikowanie, jak kształtowała się rozmowa, która osoba wypowiadała dane poglądy i jak te poglądy zmieniały się w trakcie dyskusji. Zogniskowane wywiady grupowe realizuje się w specjalnych pomieszczeniach zwanych fokusowniami, które są wyposażone w weneckie lustra umożliwiające zleceniodawcy obserwację wywiadu. W miejscowościach, gdzie nie ma fokusowni stosuje się technikę wywiadów naturalnych.

Wywiad prowadzono w grupie pracowników biura LGD, członków Zarządu, członków Rady wnioskodawców oraz członków Partnerstwa.

Zogniskowany wywiad grupowy (FGI) prowadzony w ramach ewaluacji pozwala pozyskać informacje w skumulowany sposób. Dodatkowo wartość pozyskanych informacji wzmocniona jest poprzez odpowiednie wykorzystanie procesów grupowych.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.

5.1. Charakterystyka obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju

Ludność

Liczba ludności obszaru LGD „Ziemia Biłgorajska” to 3,5% ludności województwa lubelskiego. Od roku 2015 do 2020 populacja regionu zmniejszyła się łącznie o 2,4% (województwo o 2,1%), przy czym w gminie Biłgoraj (wiejskiej) jako jedynej na obszarze LGD liczba ludności wzrosła o niespełna 2%. Najgłębszy spadek populacji zanotowano w gminie Turobin (-7,4%) i Radecznica (-7,1%). Gęstość zaludnienia na obszarze LGD wynosi w 2020 roku 46 osób na kilometr kwadratowy, podczas gdy w całym województwie lubelskim jej wartość wynosi 83 osoby na kilometr kwadratowy. Spadek liczby ludności odbywa się poprzez spadki w grupach w wieku przedprodukcyjnym (-7%, spadek głębszy niż w województwie) i produkcyjnym (-4%, to jest mniej niż w województwie lubelskim, gdzie populacja w wieku produkcyjnym skurczyła się o 6%). Jednocześnie wzrasta liczebność populacji w wieku poprodukcyjnym, co oznacza wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska”. Współczynnik zmiany liczby ludności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2021 roku był wyraźnie negatywny w większości gmin obszaru. Wskaźnik migracji w ruchu wewnętrznym i zagranicznym od 2018 roku utrzymuje się poniżej wskaźnika wojewódzkiego.

Tabela 1. Ludność ogółem

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
LUBELSKIE	2139726	2133340	2126317	2117619	2108270	2095258	2076382
Biłgoraj	13132	13211	13294	13329	13355	13381	13335
Biszcza	3844	3856	3805	3784	3764	3717	3684
Frampol	6257	6217	6199	6158	6095	6059	5976
Goraj	4192	4180	4137	4131	4097	4041	b.d.
Księżpol	6917	6962	6956	6930	6888	6893	6817
Łukowa	4292	4301	4279	4264	4231	4191	4142
Obsza	4303	4333	4303	4291	4233	4214	4166
Potok Górny	5510	5517	5449	5403	5351	5314	5233
Radecznica	5957	5889	5801	5720	5644	5532	5444
Tarnogród	6829	6776	6744	6700	6655	6616	6563
Tereszpol	3927	3943	3931	3911	3878	3876	3841
Turobin	6414	6317	6215	6117	6029	5942	5812
Aleksandrów	3279	3272	3270	3251	3281	3269	3246
Suma obszaru LGD	74853	74774	74383	73989	73501	73045	68259

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

Tabela 2. Zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
-------------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

LUBELSKIE	-3,7	-3,0	-3,3	-4,1	-4,4	-6,2	-9,0
Biłgoraj	-0,5	6,0	6,3	2,6	2,0	2,0	-3,4
Biszczka	-4,4	3,1	-13,2	-5,5	-5,3	-12,5	-8,9
Frampol	-2,2	-6,4	-2,9	-6,6	-10,2	-5,9	-13,7
Goraj	-17,6	-2,9	-10,3	-1,5	-8,2	-13,7	b.d.
Księżpol	3,8	6,5	-0,9	-3,7	-6,1	0,7	-11,0
Łukowa	-1,6	2,1	-5,1	-3,5	-7,7	-9,5	-11,7
Obsza	-0,9	7,0	-6,9	-2,8	-13,5	-4,5	-11,4
Potok Górny	-0,2	1,3	-12,3	-8,4	-9,6	-6,9	-15,2
Radecznica	-2,0	-11,4	-14,9	-14,0	-13,3	-19,8	-15,9
Tarnogród	-4,1	-7,8	-4,7	-6,5	-6,7	-5,9	-8,0
Tereszpol	-8,1	4,1	-3,0	-5,1	-8,4	-0,5	-9,0
Turobin	-8,5	-15,1	-16,2	-15,8	-14,4	-14,4	-21,9
Aleksandrów	10,5	-2,1	-0,6	-5,8	9,2	-3,7	-7,0
Średnia obszaru LGD	-2,8	-1,2	-6,5	-5,9	-7,1	-7,3	-11,4

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

Tabela 3. Saldo migracji w ruchu wewnętrznym i zagranicznym na 1000 ludności.

Nazwa gminy	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
LUBELSKIE	-1,9	-2,22	-2,53	-2,86	-2,06	-2,28
Biłgoraj	0,84	4,46	1,8	-1,2	3,59	5,16
Biszczka	0	-3,64	-2,63	-5,57	-5,87	-3,24
Frampol	-2,73	-2,1	0,16	-4,57	0,82	-4,66
Goraj	-3,11	-3,12	-1,7	-4,61	-5,4	b.d.
Księżpol	1,3	-1,44	-0,72	-6,07	1,74	-2,76
Łukowa	-2,57	-1,4	-4,67	-8,7	-6,42	-7,66
Obsza	-3,26	-1,16	-1,86	-9,1	-6,89	-13,37
Potok Górny	-3,09	-6,01	-4,05	-7,04	-9,58	-7,22
Radecznica	-5,06	-5,12	-5,91	-7,76	-6,61	-3,28
Tarnogród	-6,05	-6,52	-9,51	-6,74	-1,21	-6,22
Tereszpol	2,29	0,25	-3,58	-2,06	0,77	-0,52
Turobin	-7,38	-2,07	-5,02	-7,58	-6,53	-5,44
Aleksandrów	-0,92	-3,36	-3,06	2,46	-3,98	-3,07
Średnia z obszaru LGD	-2,29	-2,40	-3,13	-5,27	-3,51	-4,36

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

Przedsiębiorczość

Ożywienie przedsiębiorczości na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” było jednym z celów głównych przyjętej na lata 2016-2023 Lokalnej Strategii Rozwoju. Dane GUS potwierdzają znaczny wzrost parametrów przedsiębiorczości w rejonie, szybszy niż wzrost w całym

województwie lubelskim, i to w sposób istotny. Mimo że parametry pozostają wciąż poniżej średnich wojewódzkich, tempo niwelowania różnic przez obszar LGD jest imponujące. W porównaniu z rokiem 2015 liczba podmiotów w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tysięcy ludności wzrosła w całym regionie o 34%, a największym tempem mogą się poszczycić gminy Obsza (+55%), Łukowa (+45%) i Aleksandrów (+43%). W wiejskich gminach Biłgoraj i Księżpol wskaźnik liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców w roku 2021 wyprzedził średnią wojewódzką, a na całym obszarze LGD wzrost w stosunku do roku 2015 aż o 38%. Wciąż jednak są cztery gminy (Obsza, Potok Górny, Radecznica i Turobin) gdzie wskaźnik ten pozostaje na poziomie poniżej 500.

Tabela 4. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
LUBELSKIE	809	816	834	854	879	920	961
Biłgoraj	672	672	691	719	753	794	858
Biszczka	671	703	673	700	728	786	801
Frampol	564	561	573	589	614	640	654
Goraj	460	443	438	477	505	564	b.d.
Księżpol	649	643	704	771	832	866	924
Łukowa	603	602	629	715	747	818	874
Obsza	365	374	381	424	454	520	564
Potok Górny	425	431	435	465	488	523	562
Radecznica	423	411	452	481	505	546	591
Tarnogród	696	713	719	734	769	798	827
Tereszpol	542	548	580	601	670	704	745
Turobin	522	502	520	556	586	602	625
Aleksandrów	582	614	700	738	747	795	832
Średnia z obszaru LGD	552	555	577	613	646	689	738

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

Tabela 5. Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
LUBELSKIE	130	132	137	141	146	154	162
Biłgoraj	105	106	110	114	120	127	137
Biszczka	106	112	108	113	119	129	132
Frampol	94	93	95	98	102	107	110
Goraj	75	72	72	78	84	94	b.d.
Księżpol	101	101	111	121	132	138	147
Łukowa	97	96	101	115	120	132	142
Obsza	58	60	61	68	73	83	91
Potok Górny	65	66	67	71	75	82	88

Radecznica	71	70	76	82	87	94	102
Tarnogród	111	115	117	121	127	131	137
Tereszpol	86	86	92	95	106	112	119
Turobin	91	88	91	98	102	106	109
Aleksandrów	94	98	111	116	118	125	131
Średnia z obszaru LGD	89	89	93	99	105	112	120

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

Tabela 6. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. Mieszkańców.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
LUBELSKIE	605	603	616	643	662	695	726
Biłgoraj	567	566	594	623	655	691	752
Biszczka	559	591	562	587	614	670	684
Frampol	441	436	445	455	477	507	520
Goraj	365	342	338	368	393	445	b.d.
Księżpol	541	537	602	657	710	746	801
Łukowa	461	460	479	551	577	642	695
Obsza	258	268	272	305	328	396	439
Potok Górny	354	357	363	392	411	444	482
Radecznica	300	285	329	360	376	412	445
Tarnogród	549	559	568	588	615	648	677
Tereszpol	441	444	483	501	554	583	614
Turobin	393	372	389	423	448	456	478
Aleksandrów	500	520	602	643	637	685	718
Średnia z obszaru LGD	441	441	464	496	523	563	609

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

Rynek pracy

Liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotni w obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” zmalała w 2020 roku w stosunku do roku 2021 o 34%. Stopa bezrobocia pozostaje poniżej wskaźnika wojewódzkiego. Konsekwentną tendencję spadkową wskaźników bezrobocia od 2015 do 2019 roku zahamował pierwszy rok pandemii (do roku 2019 liczba zarejestrowanych bezrobotnych spadła o 38%), jednak rok następny w niemal wszystkich gminach obszaru LGD przyniósł powrót do trendu sprzed pandemii.

Tabela 7. Bezrobotni zarejestrowani ogółem.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
LUBELSKIE	107895	95596	81221	74449	69379	76505	66244
Biłgoraj	589	527	439	365	375	412	334

Biszczka	162	129	128	89	106	98	85
Frampol	221	176	157	143	150	143	141
Goraj	142	114	103	82	97	115	b.d.
Księżpol	247	212	186	160	148	179	136
Łukowa	101	94	83	63	60	65	59
Obsza	110	104	78	73	72	84	71
Potok Górny	164	131	117	108	104	99	105
Radecznica	204	168	161	133	122	129	114
Tarnogród	233	158	147	133	113	120	102
Tereszpol	204	166	133	101	99	96	77
Turobin	202	149	131	125	127	132	129
Aleksandrów	112	98	99	88	77	92	73
Suma dla obszaru LGD	2691	2226	1962	1663	1650	1764	1426

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

48% zarejestrowanych w obszarze LGD bezrobotnych to mężczyźni, ale w gminach Biszczka, Łukowa, Księżpol i Tereszpol około 60% stanowią kobiety.

Tabela 8. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w procentach).

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
LUBELSKIE	8,10	7,30	6,30	5,80	5,50	6,10	5,40
Biłgoraj	7,00	6,30	5,20	4,30	4,50	4,90	4,00
Biszczka	6,60	5,30	5,40	3,80	4,60	4,30	3,80
Frampol	5,90	4,70	4,20	3,80	4,10	4,00	4,00
Goraj	5,50	4,40	4,10	3,20	3,90	4,70	b.d.
Księżpol	5,60	4,80	4,20	3,60	3,40	4,10	3,20
Łukowa	3,80	3,50	3,10	2,40	2,30	2,50	2,30
Obsza	4,10	3,80	2,90	2,70	2,70	3,20	2,70
Potok Górny	4,60	3,60	3,30	3,10	3,00	2,90	3,10
Radecznica	5,80	4,80	4,70	4,00	3,70	4,00	3,60
Tarnogród	5,50	3,80	3,50	3,30	2,80	3,00	2,60
Tereszpol	8,20	6,60	5,30	4,10	4,00	3,90	3,20
Turobin	5,50	4,10	3,70	3,60	3,70	3,90	3,90
Aleksandrów	5,50	4,80	4,80	4,30	3,70	4,40	3,50
Suma końcowa	5,66	4,65	4,18	3,55	3,57	3,83	3,33

Najwyższy w obszarze LGD wskaźnik bezrobocia to 4% (2021) w gminach Biłgoraj i Frampol. Najbardziej imponującym spadkiem wskaźnika może poszczycić się gmina Tereszpol, gdzie liczba zarejestrowanych bezrobotnych w ciągu sześciu lat zmniejszyła się o ponad połowę (-53%) a wskaźnik bezrobocia zredukowany został z 8,2 do 3,2% w 2021 roku.

Tabela 9. Pracujący w gminach ogółem.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
LUBELSKIE	373879	383022	388914	396638	402439	395822
Biłgoraj	1054	1078	1084	1180	1252	1325
Biszczka	199	181	196	194	191	185
Frampol	383	380	403	319	310	351
Goraj	149	163	135	135	156	125
Księżpol	597	669	621	604	709	679
Łukowa	513	567	569	581	620	562
Obsza	184	198	195	206	196	211
Potok Górny	193	176	195	181	174	175
Radecznica	506	500	501	487	485	500
Tarnogród	726	728	744	725	700	691
Tereszpol	174	205	225	242	254	241
Turobin	206	213	207	233	251	260
Aleksandrów	192	227	237	226	246	248
Suma dla obszaru LGD	5076	5285	5312	5313	5544	5553

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

Liczba osób zatrudnionych w gminach obszaru LGD „Ziemia Biłgorajska” zwiększyła się od 2015 do 2021 roku o prawie 10% głównie dzięki wzrostom zatrudnienia w gminach Tereszpol, Turobin, Aleksandrów i Biłgoraj.

Sektor społeczny

W wolniejszym tempie niż ożywienie na rynku gospodarczym rośnie społeczna aktywność mieszkańców obszaru LGD „Ziemia Biłgorajska”, wyrażona w liczbie zarejestrowanych organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców. Wskaźnik ten pozostaje zróżnicowany w gminach obszaru, osiągając wartości wyższe niż średnia wojewódzka w gminach Frampol, Radecznica i Turobin – są to gminy, które od początku analizowanego okresu wyróżniały się na korzyść na tle danych z województwa lubelskiego. W gminach Biłgoraj, Obsza i Aleksandrów liczba organizacji społecznych pozostaje na poziomie sprzed sześciu lat, przy czym w tej ostatniej po czterech latach wzmożonej aktywności parametr znów powrócił do poprzedniego poziomu.

Tabela 10. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. Mieszkańców.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
LUBELSKIE	35	37	38	37	38	39	40
Biłgoraj	27	26	26	26	26	27	27

Biszcz	29	29	29	32	32	32	33
Frampol	46	48	48	49	51	51	52
Goraj	33	33	34	34	34	40	b.d.
Księżpol	27	26	27	30	32	30	32
Łukowa	19	19	21	26	28	29	29
Obsza	26	25	26	26	26	26	26
Potok Górny	31	34	35	33	36	36	36
Radecznica	42	42	43	42	43	43	46
Tarnogród	31	31	31	28	30	30	29
Tereszpol	20	20	20	20	23	26	29
Turobin	37	38	39	39	40	40	41
Aleksandrów	24	24	28	28	27	28	25
Średnia dla obszaru LGD	30	30	31	32	33	34	34

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

Pomoc społeczna

W ciągu ostatnich sześciu lat w na obszarze gmin LGD „Ziemia Biłgorajska” liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej zmniejszyła się o 809, czyli o 36%. Wciąż jednak taką pomocą objętych pozostaje 6,2% wszystkich rodzin w rejonie. To dużo, zważywszy, że w województwie lubelskim jest ich już tylko 4,7%. Największa skala zjawiska wciąż dotyka gminy Obsza (niemal 14% gospodarstw korzystać musi z pomocy) oraz w gminach Księżpol i Goraj (ponad 8%), przy czym jednak należy zauważyć, że w gminie Goraj w roku 2015 skala udzielanej pomocy dotyczyła niemal 19% gospodarstw domowych.

Tabela 11. Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
LUBELSKIE	64 415	60 763	55 180	51 586	47 948	43 255
Biłgoraj	271	278	280	247	235	179
Biszcz	117	100	107	96	95	103
Frampol	196	162	155	150	125	107
Goraj	247	233	236	220	178	124
Księżpol	214	207	189	181	159	151
Łukowa	65	68	58	56	49	56
Obsza	198	201	220	207	189	164
Potok Górny	131	110	102	91	99	105
Radecznica	203	177	159	147	115	90
Tarnogród	132	115	92	90	94	86
Tereszpol	135	127	101	110	112	77
Turobin	225	191	149	148	138	140
Aleksandrów	131	111	97	106	96	74

Suma końcowa	2 265	2 080	1 945	1 849	1 684	1 456
--------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

Tabela 12. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (w procentach).

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
LUBELSKIE	8,6	7,8	6,6	5,9	5,4	4,7
Biłgoraj	7,0	6,6	6,3	5,4	4,6	3,0
Biszcza	10,3	8,5	8,4	7,4	7,2	7,1
Frampol	9,8	7,9	6,9	6,1	4,7	4,2
Goraj	18,9	17,2	16,6	15,5	12,5	8,6
Księżpol	13,2	12,1	10,5	10,6	8,8	8,4
Łukowa	6,4	6,2	4,8	4,9	4,0	4,2
Obsza	17,9	18,1	18,5	17,5	15,7	13,8
Potok Górny	8,7	7,6	6,4	5,6	6,2	6,4
Radecznica	9,7	8,1	7,1	6,7	4,9	4,2
Tarnogród	7,1	5,7	4,0	4,1	4,4	3,6
Tereszpol	10,6	9,7	7,8	8,7	8,1	5,3
Turobin	11,2	9,4	6,4	6,1	5,7	5,6
Aleksandrów	15,8	12,5	10,2	10,6	9,5	6,8
Suma końcowa	11,3	10,0	8,8	8,4	7,4	6,2

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

Wciąż bardzo szeroki jest zasięg pomocy udzielanej w formie zasiłku rodzinnego na dzieci do lat 17, zwłaszcza w porównaniu ze wskaźnikami średnimi dla województwa. W tym zakresie na obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” spadek jest systematyczny, lecz powolny. W dwóch gminach, Obsza i Potok Górny, pomocą objętych jest ponad 60% dzieci.

Tabela 13. Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (w procentach).

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
LUBELSKIE	35,9	38,8	38,5	37,6	34,4	30,2
Biłgoraj	43,9	48,7	48,0	46,1	45,2	40,0
Biszcza	48,1	50,5	49,4	52,4	49,7	43,9
Frampol	47,7	50,5	49,2	47,7	44,9	40,6
Goraj	53,6	52,5	53,1	54,3	48,7	44,8
Księżpol	50,2	56,0	56,0	54,6	51,3	50,1
Łukowa	49,9	53,4	50,5	48,1	43,4	41,7
Obsza	64,3	69,2	67,9	60,9	59,8	60,9
Potok Górny	64,9	65,3	63,9	65,4	62,3	60,1

Radecznica	45,3	48,8	47,8	46,6	44,4	42,6
Tarnogród	43,5	45,7	47,3	47,0	44,4	40,0
Tereszpol	41,7	48,8	47,8	45,9	45,2	38,6
Turobin	48,0	54,3	56,0	52,6	47,1	46,6
Aleksandrów	56,4	57,8	58,7	54,4	52,6	48,7
Suma końcowa	50,6	54,0	53,5	52,0	49,2	46,0

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

Ochrona przyrody

Tabela 14. Pomniki przyrody i obszary chronione

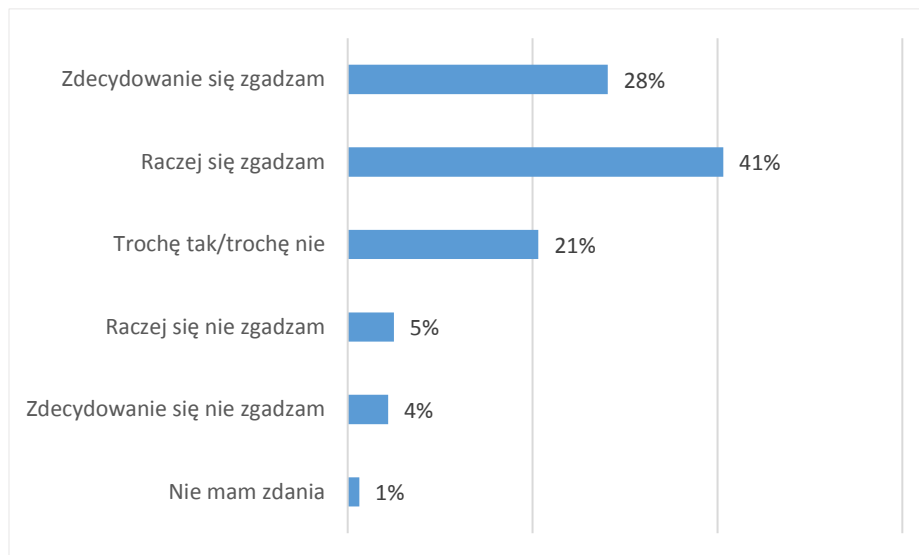
Nazwa gminy	Obszary prawnie chronione (w hektarach, dane za 2020 rok)	Pomniki przyrody (dane za 2020 rok)
LUBELSKIE	570 090	1 436
Biłgoraj	189	5
Biszczka	-	-
Frampol	1 686	2
Goraj	97	2
Księżpol	-	1
Łukowa	7 925	1
Obsza	1 362	-
Potok Górny	-	3
Radecznica	9 529	3
Tarnogród	-	4
Tereszpol	1 837	10
Turobin	-	6
Aleksandrów	-	-
Suma końcowa	22 626	37

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (dostęp: 30.09.2022)

14% obszaru LGD zajmują obszary chronione. Są to: Szczepreszyński Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Puszczy Solskiej, Rezerwat przyrody „Obary” oraz obszary Natura 2000. 33% obszaru stanowią lasy. Turystyka i jej rozwój była wpisana jako jeden z trzech głównych priorytetów Lokalnej Strategii Rozwoju, jednak od roku 2015 w raportach GUS figuruje dość stała liczba miejsc noclegowych w lipcu (Tarnogród najwięcej, Biłgoraj Frampol Księżpol Tereszpol), bez tendencji wzrostowej dla tego wskaźnika.

5.2. Opinie i potrzeby mieszkańców obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju

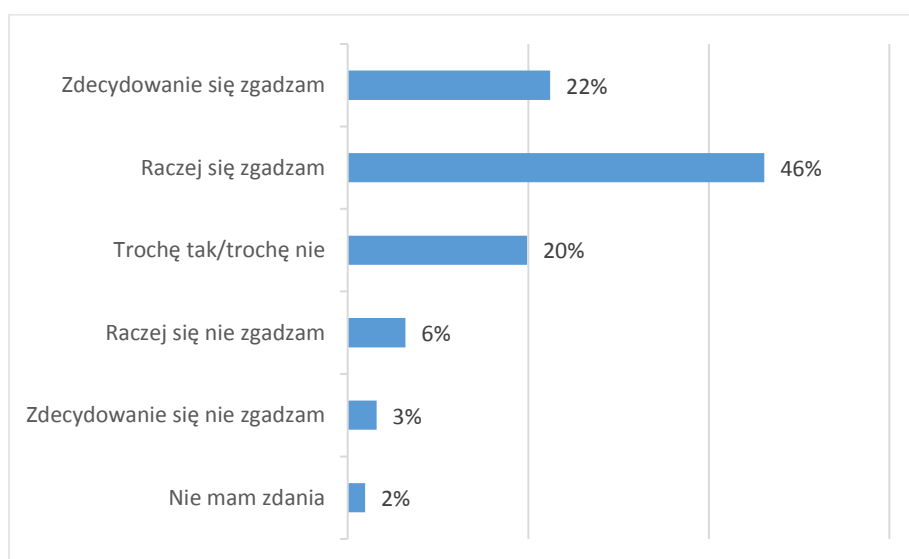
Wykres 2. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?

Źródło: badania własne

90% ankietowanych mieszkańców obszaru LGD „Ziemia Biłgorajska” przynajmniej w części uważa swoje miejsce zamieszkania za dobre do życia i realizacji wszystkich podstawowych potrzeb, z czego prawie 30% wyraża ten pogląd w sposób zdecydowany.

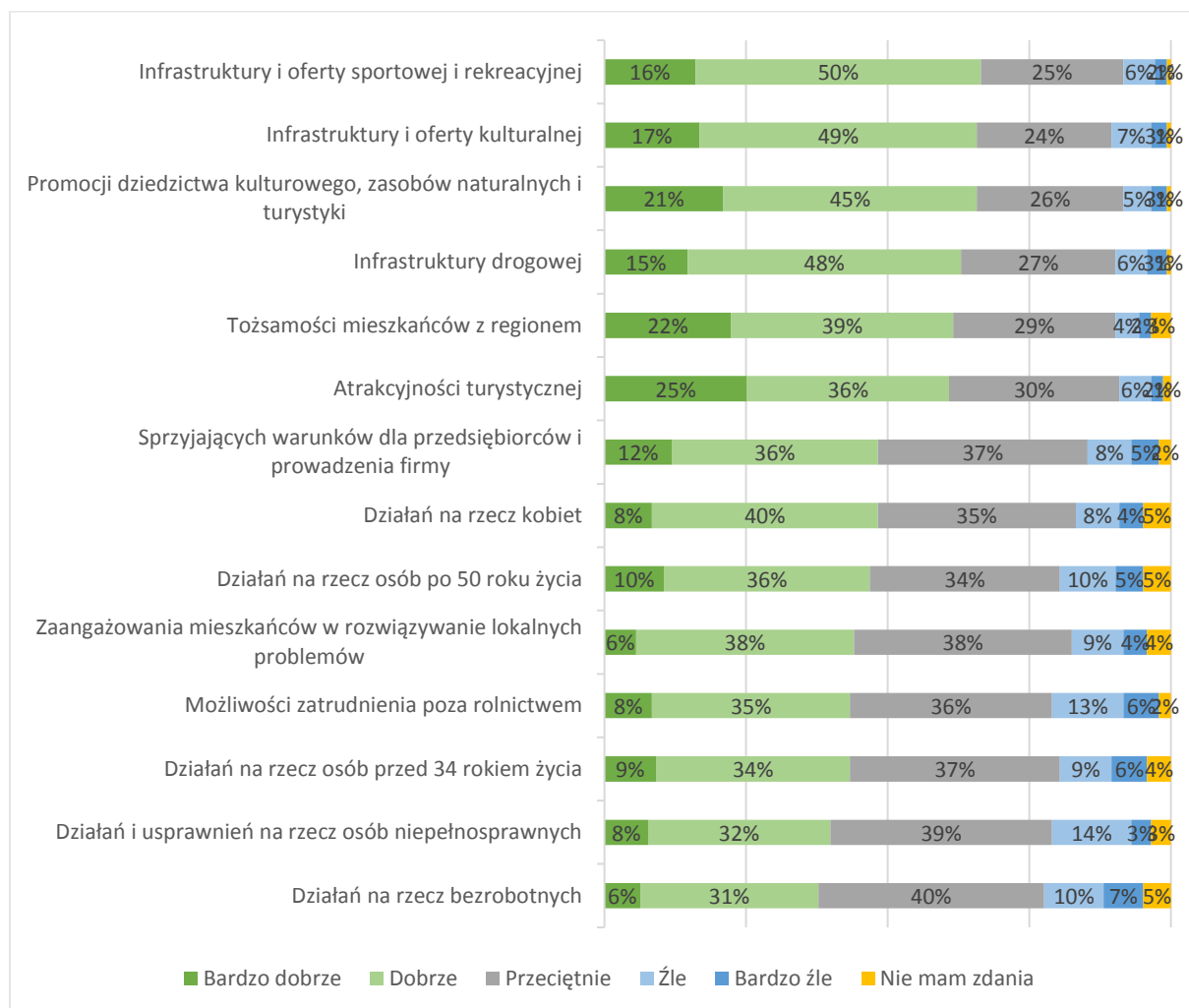
Wykres 3. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnich latach (od 2016 roku) warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”?

Źródło: badania własne

Podobny odsetek mieszkańców zauważa poprawę warunków życia we własnej gminie od początku realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju.

Wykres 4. Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem:

Źródło: badania własne

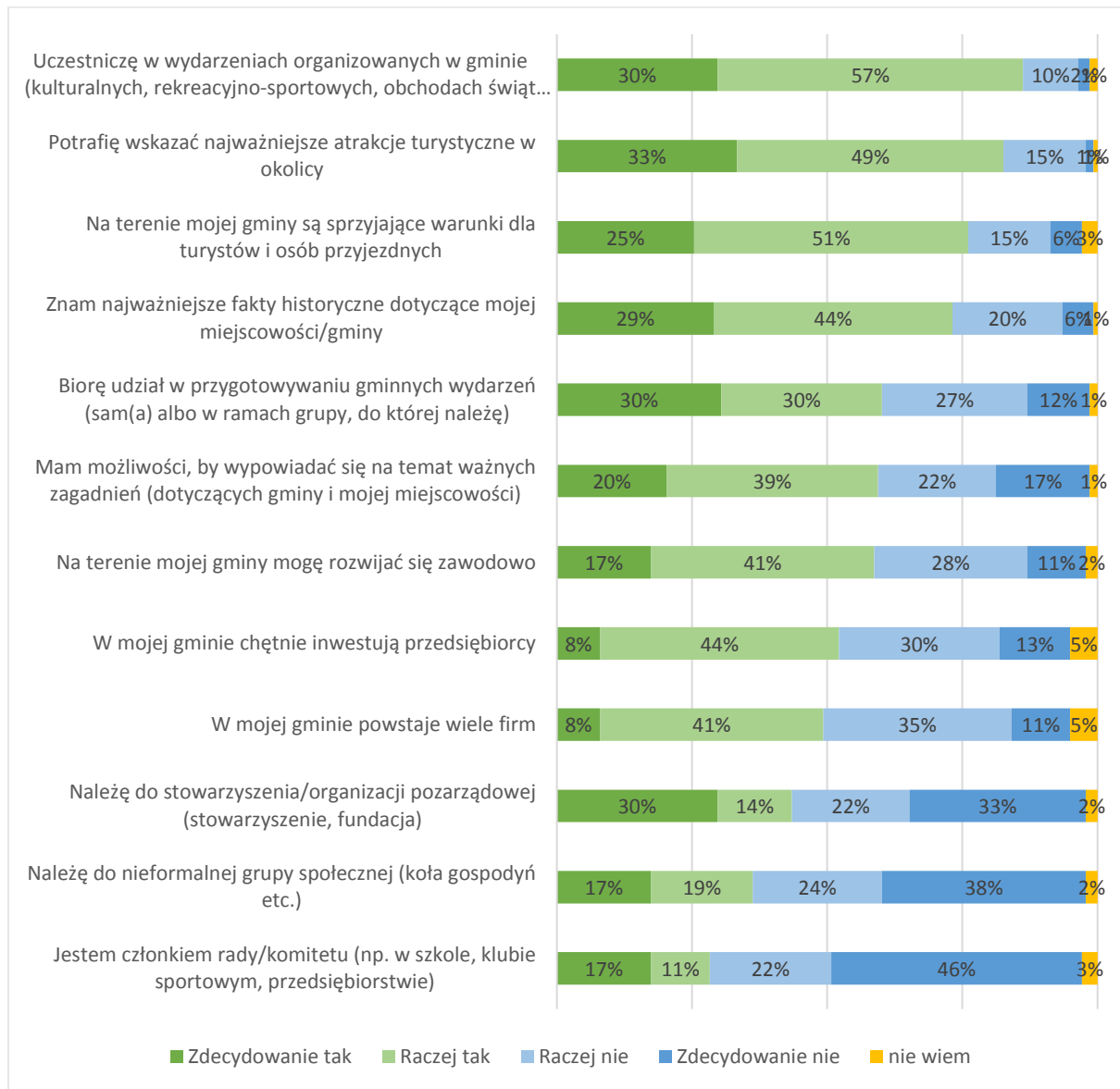
Najwięcej pozytywnych ocen mieszkańców obszaru gmin LGD „Ziemia Biłgorajska” dotyczy infrastruktury: drogowej, sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej. Mieszkańcy wysoko oceniają również atrakcyjność turystyczną oraz promocję dziedzictwa kulturowego i zasobów naturalnych regionu, a także własną z nim tożsamość.

Nieco niżej w ich ocenach wypada aktywność gmin w stosunku do grup wymagających uwagi – bezrobotnych, niepełnosprawnych, ale także kobiet, seniorów i ludzi młodych. Nie do końca przychylnie patrzą również na zaangażowanie współobywateli w rozwiązywanie lokalnych problemów.

Mniej niż połowa badanych ma pozytywną opinie na temat możliwości znalezienia pracy poza rolnictwem i warunków dla rozwoju przedsiębiorczości lokalnej.

Wykres 5. Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń:

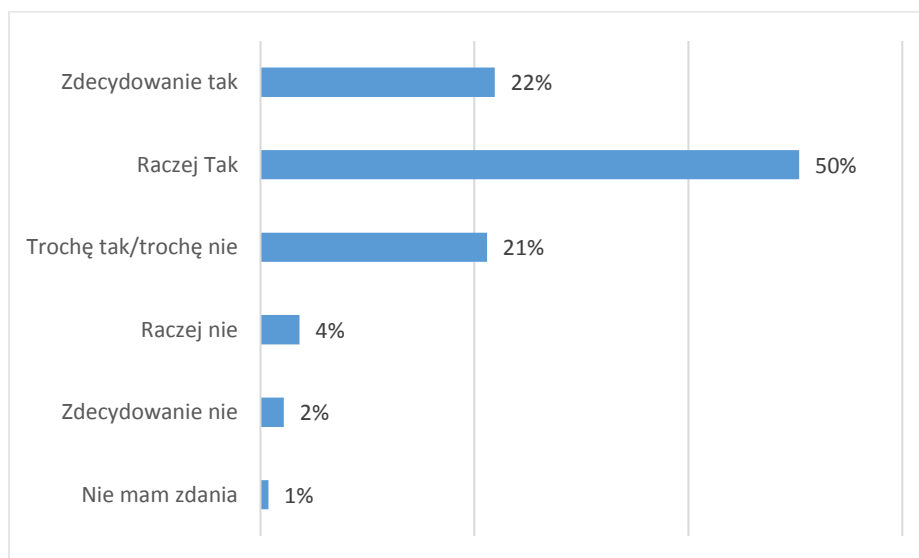

Źródło: badania własne

Mieszkańcy obszaru LGD bardzo wysoko oceniają warunki turystyczne swojego regionu, potrafią też wskazać jego najważniejsze atrakcje i znają historię. Chętnie uczestniczą w wydarzeniach o charakterze lokalnym i w większości deklarują udział własny w przygotowaniach takich wydarzeń. Ponad połowa ma poczucie, że głos mieszkańców wypowiadających się na tematy lokalne jest w regionie słyszalny. Mniejszy, lecz wciąż znaczny odsetek badanych przyznaje się do przynależności do organizacji pozarządowej, grupy nieformalnej.

Również ocena sytuacji gospodarczej i rynku pracy na miejscu, choć nie entuzjastycznie, jest oceniana przez badanych pozytywnie.

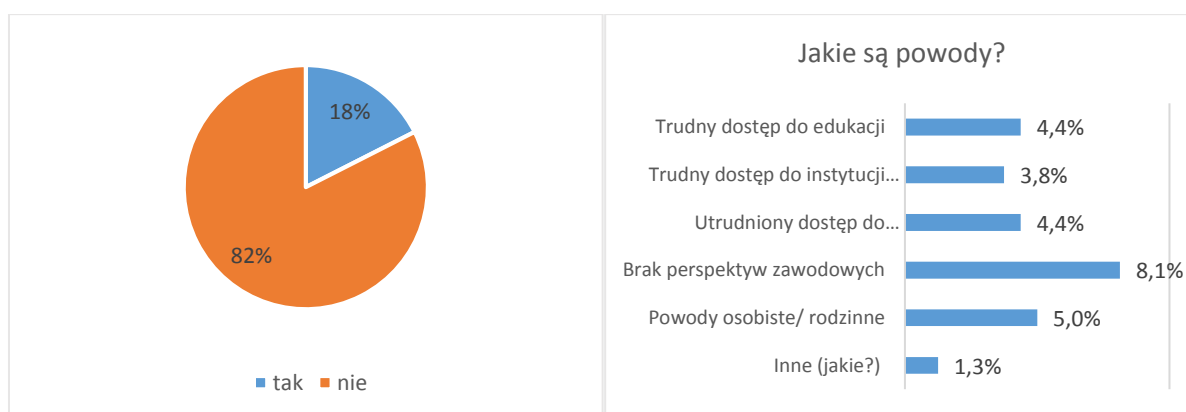
Wykres 6. Czy jest Pan/i zadowolony/a z warunków życia w gminie?

Źródło: badania własne

93% badanych mieszkańców jest przynajmniej w jakimś stopniu zadowolonych z warunków życia w swojej gminie.

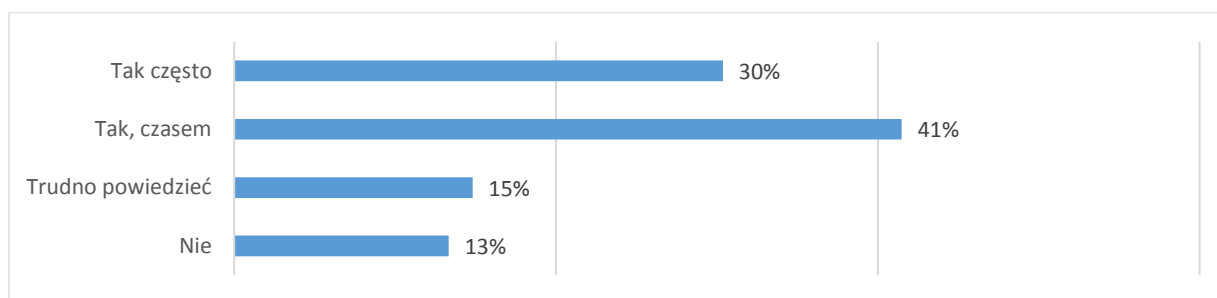
Wykres 7. Czy rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania?

Źródło: badania własne

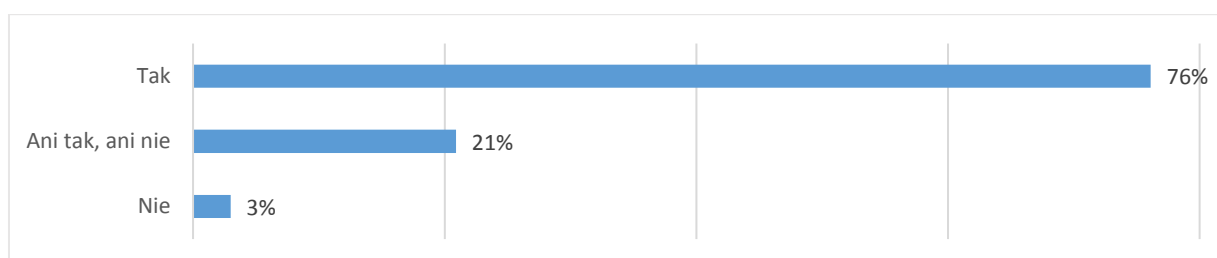
Mimo to 18% z nich rozważa potencjalną zmianę miejsca zamieszkania. Najważniejszym z powodów ewentualnej decyzji o przeprowadzce jest brak perspektyw zawodowych na miejscu.

Wykres 8. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?

Źródło: badania własne

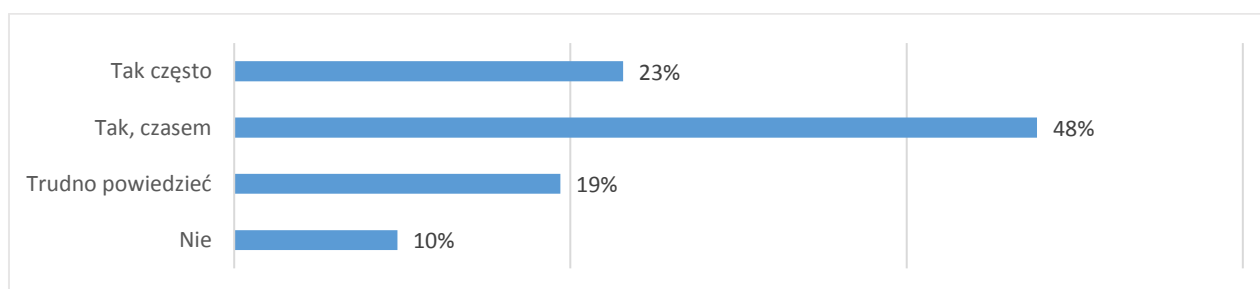
Wykres 9. Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?

Źródło: badania własne

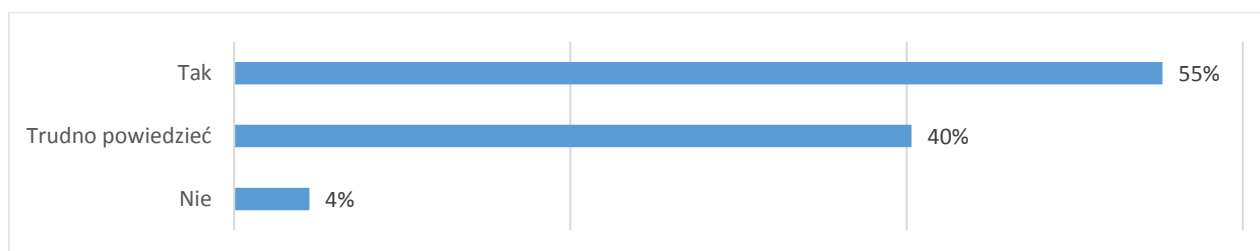
Z obiektów infrastruktury powstałej z udziałem środków unijnych w ramach realizacji celów strategii korzystało lub korzysta stale 72% mieszkańców, a jeszcze większa ich liczba uważa, że takie realizacje są atrakcyjne dla społeczności.

Wykres 10. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów takich jak szkolenia, spotkania, festyny finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?

Źródło: badania własne

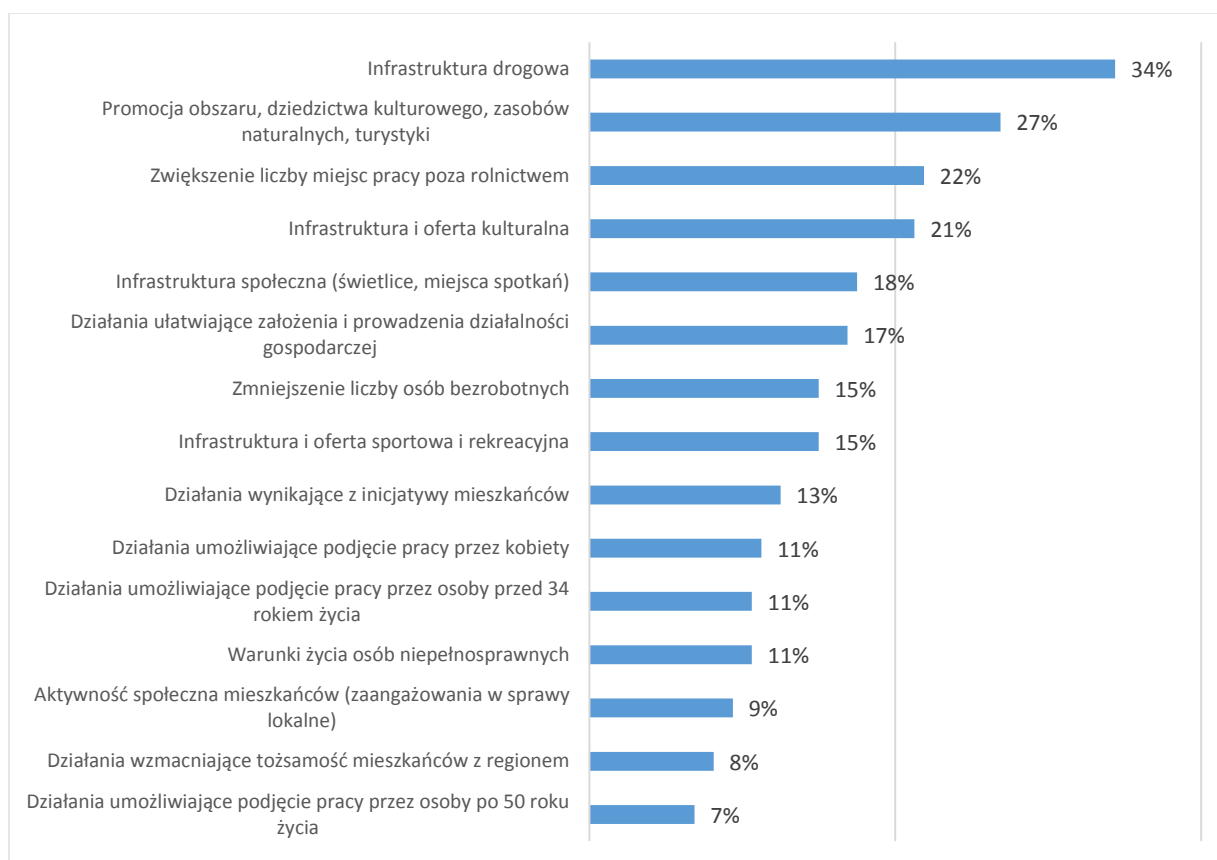
Wykres 11. Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?

Źródło: badania własne

Korzystanie z realizacji projektów pozastrukuralnych – udział w organizowanych w ramach projektów wydarzeń – deklaruje również ponad 70% badanych mieszkańców obszaru LGD. Jednak więcej z nich ma wątpliwości, czy tego typu spotkania są przedmiotem zainteresowania szerszej społeczności.

Wykres 12. Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności?

Źródło: badania własne

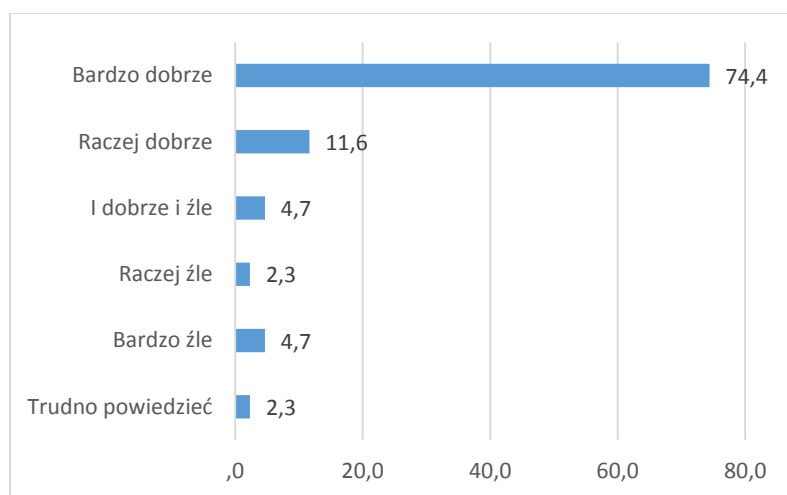
Mimo wysokich ocen, jakie zostały przyznane infrastrukturze drogowej regionu, mieszkańcy wciąż wskazują potrzebę dalszego inwestowania w jej poprawę. Podobnie, choć w nieco mniejszym stopniu, dofinansowania w ich opinii potrzebuje infrastruktura kulturalna i społeczna, a przede wszystkim promocja regionu.

Nieco ponad jedna piąta badanych skłonna byłaby przeznaczyć więcej środków na zwiększenie liczby miejsc pracy poza rolnictwem, a mniej niż jedna piąta na stymulację lokalnej przedsiębiorczości.

5.3. Funkcjonowanie LGD

Ocena pracy biura

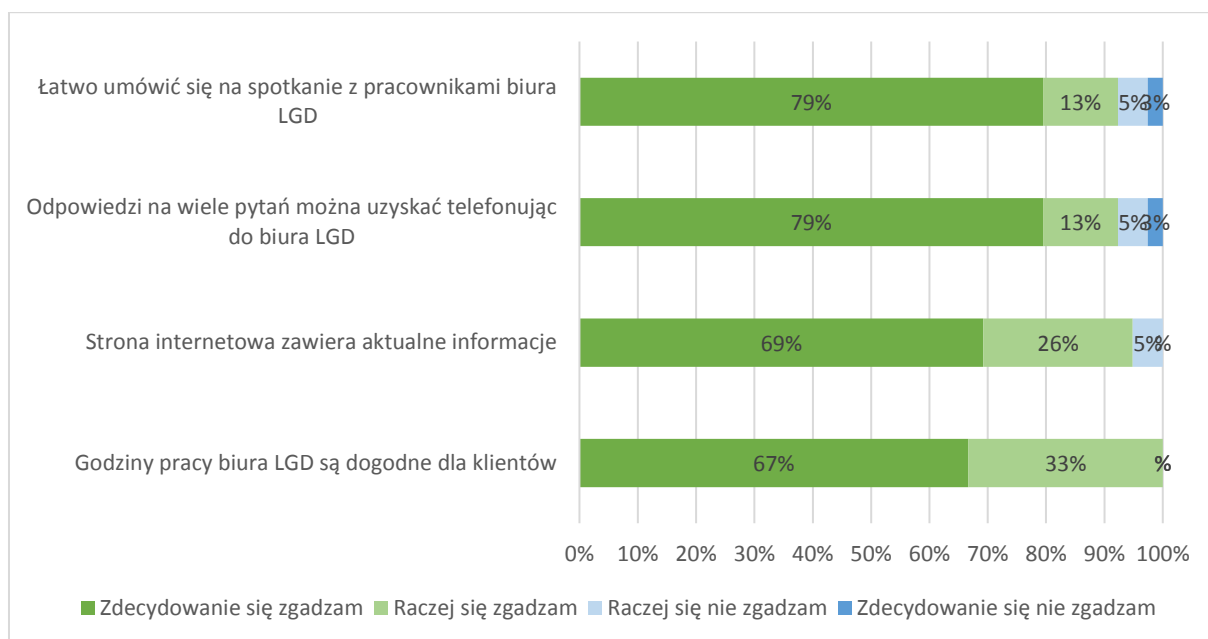
Wykres 13. *Jak ogólnie ocenia Pan/Pani funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania? LGD działa:*

Źródło: badania własne

76% badanych ocenia pracę biura LGD „Ziemia Biłgorajska” dobrze i bardzo dobrze.

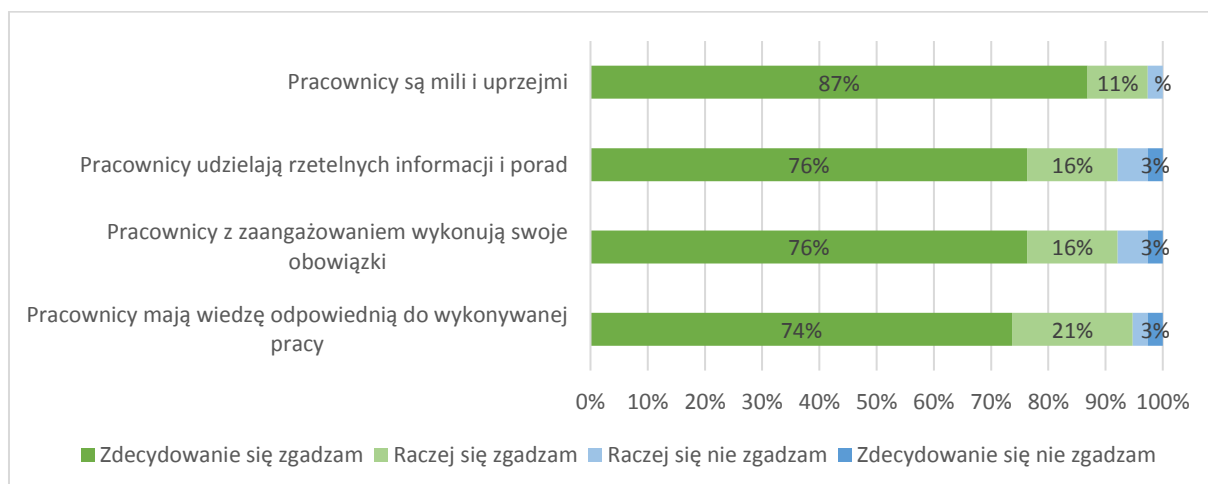
Wykres 14. Proszę ocenić funkcjonowanie Biura LGD

Źródło: badania własne

Nieliczne negatywne oceny pracy biura dotyczyły łatwości kontaktu z jego pracownikami (osobistego i telefonicznego) oraz aktualności strony internetowej stowarzyszenia LGD „Ziemia Biłgorajska”. Stanowiły one jednak margines ocen.

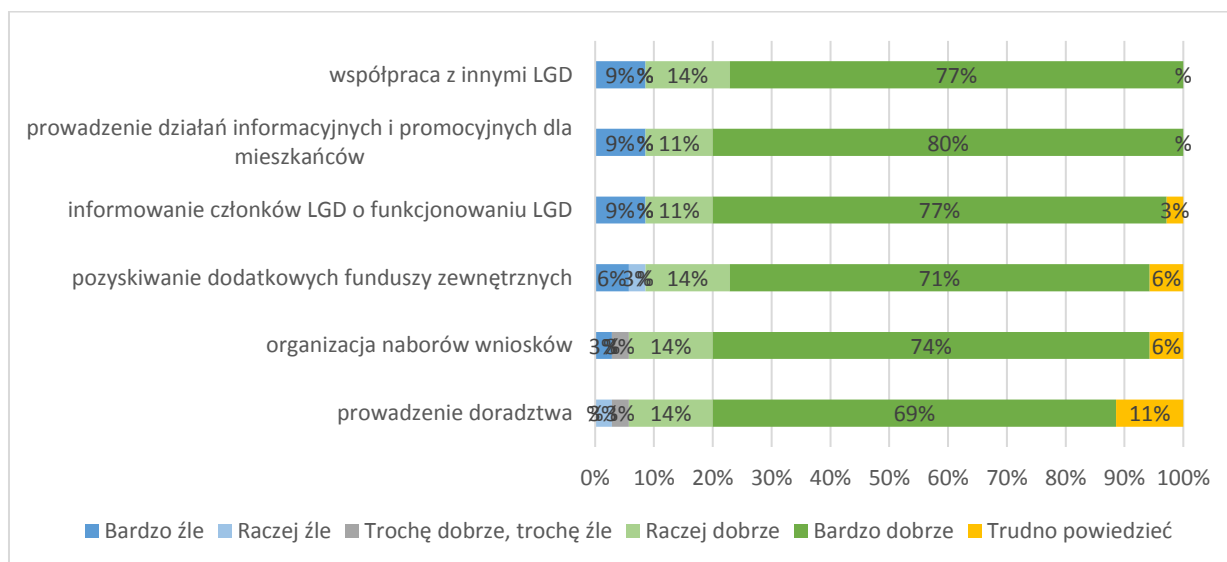
Wykres 15. Proszę ocenić poniższe zdania dotyczące Biura LGD

Źródło: badania własne

W badaniu najwyżej oceniona została kultura osobista pracowników biura LGD; ankietowani wysoko ocenili również ich wiedzę, zaangażowanie i komunikatywność.

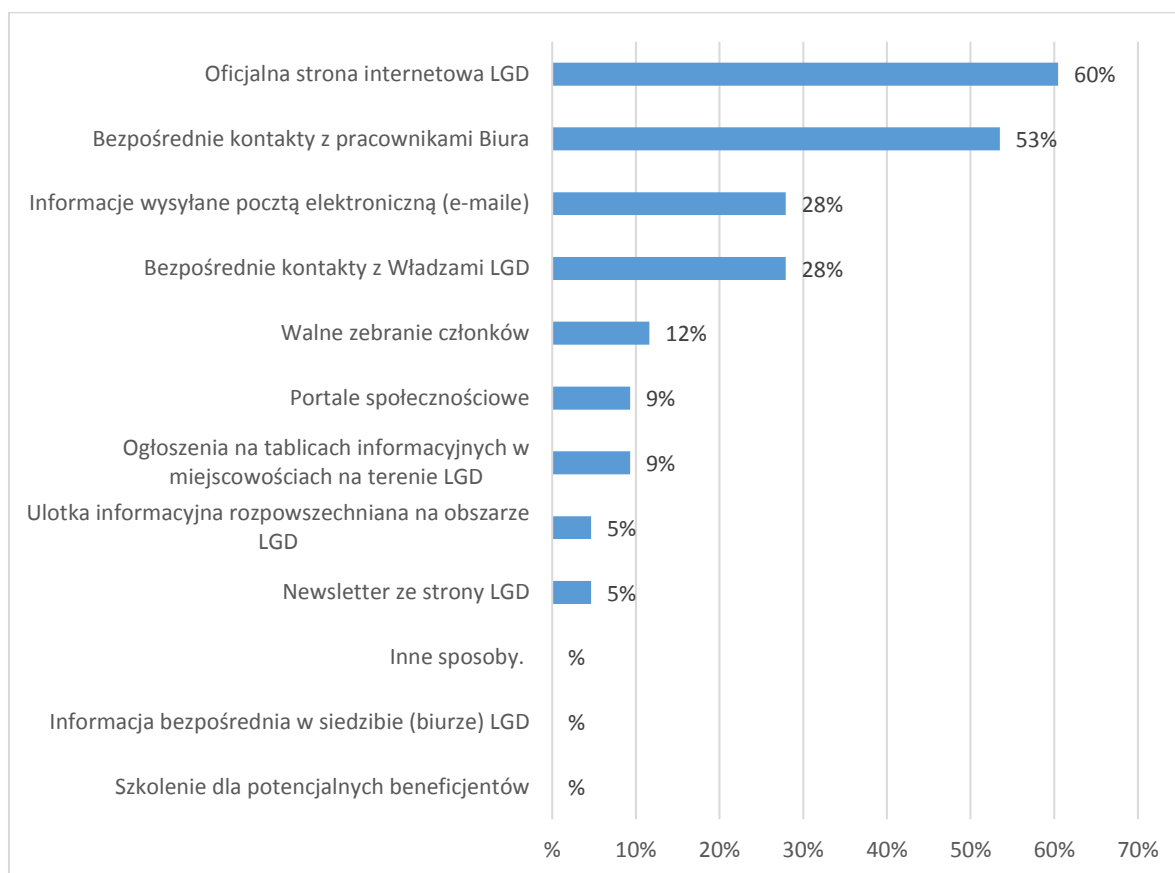
Wykres 16. Jak ocenia Pan(i) funkcjonowanie Biura LGD w poniższych wymiarach:

Źródło: badania własne

Po 9% badanych bardzo źle ocenia współpracę LGD „Ziemia Biłgorajska” z innymi LGD oraz jej politykę informacyjną w odniesieniu do jej członków i lokalnej społeczności. Na wszystkich wymiarach działalność biura LGD „Ziemia Biłgorajska” została oceniona bardzo dobrze, w przedziale między 69 a 77 procent.

Wykres 17. Skąd czerpie Pan/Pani informacje dotyczące funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania?

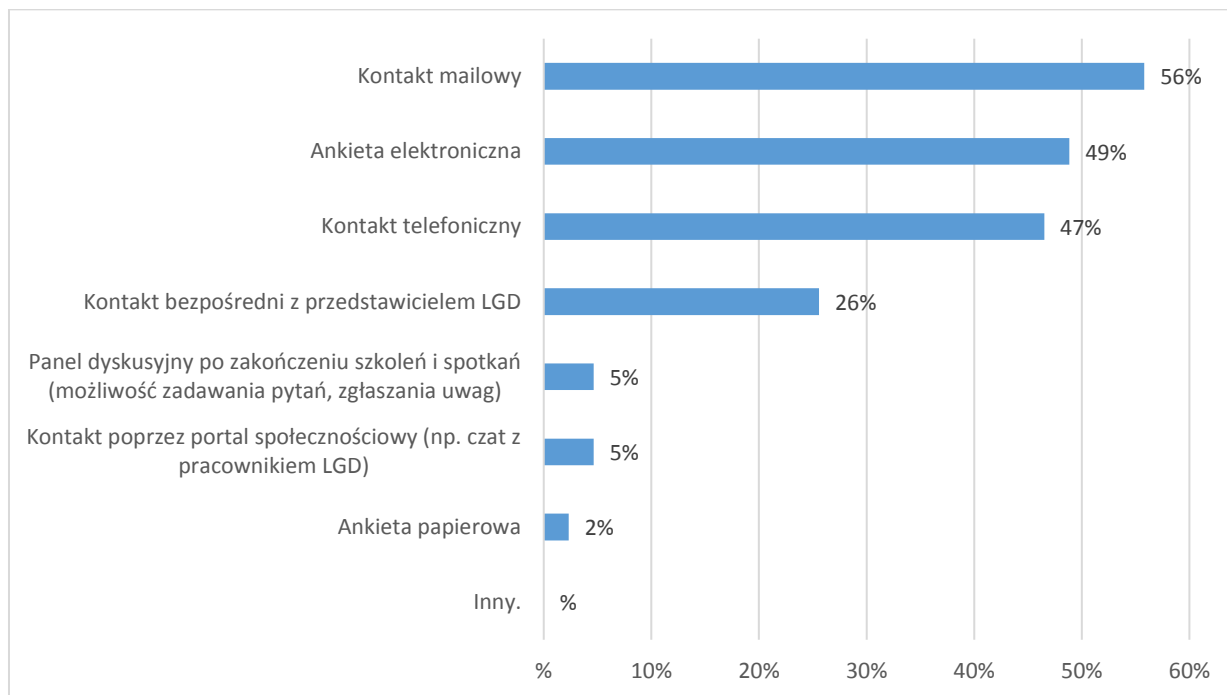

Źródło: badania własne

Większość badanych wiedzę o działalności stowarzyszenia LGD „Ziemia Biłgorajska” czerpie ze strony internetowej stowarzyszenia oraz bezpośrednich kontaktów z pracownikami biura. Ulotki i newslettery kolportowane przez stowarzyszenie nie są istotnym źródłem informacji. Znikome znaczenie informacyjne mają też portale społecznościowe i ogłoszenia na tablicach informacyjnych w miejscowościach regionu.

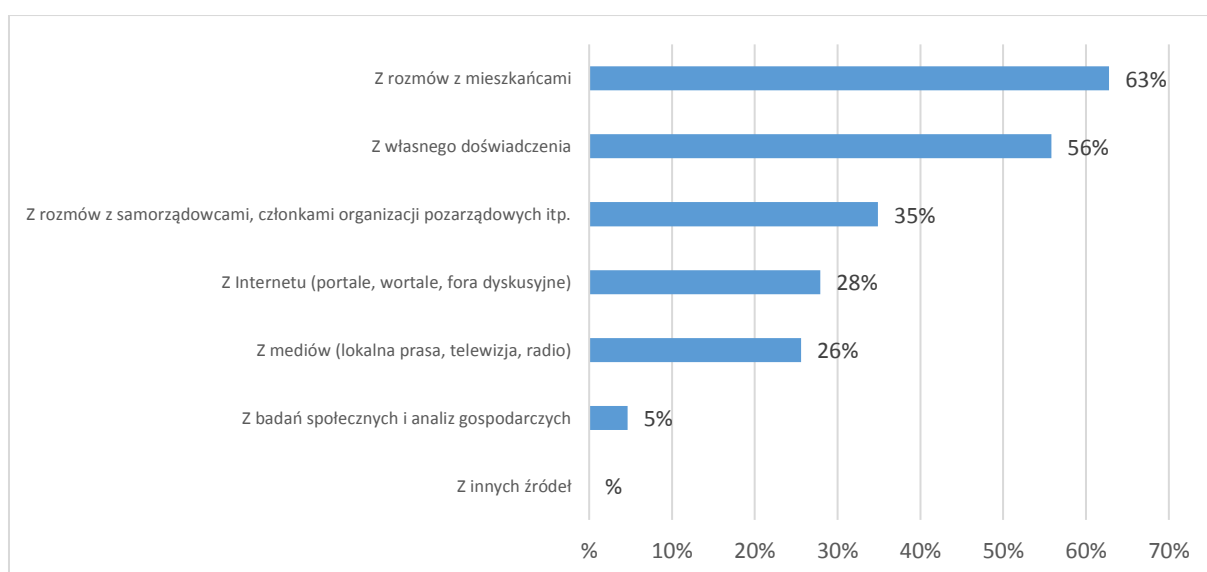
Wykres 18. Który z kanałów przekazywania informacji zwrotnej od społeczności do LGD byłby dla Pani/Pana najbardziej odpowiedni?

Źródło: badania własne

Według badanych informacja zwrotna od społeczności lokalnej do LGD „Ziemia Biłgorajska” powinna odbywać się zdalnie – w formie elektronicznej lub telefonicznej. Mniej, nieco ponad jedna czwarta badanych, wskazuje też na kontakt bezpośredni z przedstawicielami stowarzyszenia.

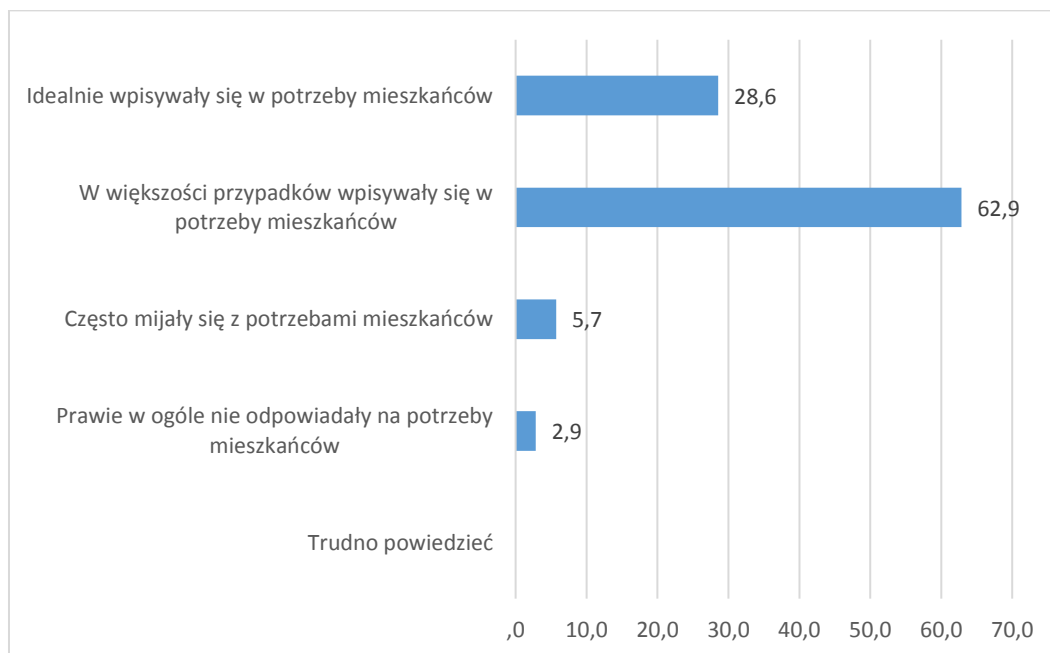
Wykres 19. Skąd, przede wszystkim, czerpie Pan(i) informacje o potrzebach mieszkańców?

Źródło: badania własne

Badani wiedzą o problemach i potrzebach własnego regionu czerpią w sposób naturalny z rozmów ze współmieszkańcami oraz polegają na własnym doświadczeniu i obserwacji. Jedna trzecia z nich bazuje również pod tym względem na informacjach zaczerpniętych od samorządowców i przedstawicieli fundacji. Z mediów informacje czerpie poniżej 30% ankietowanych.

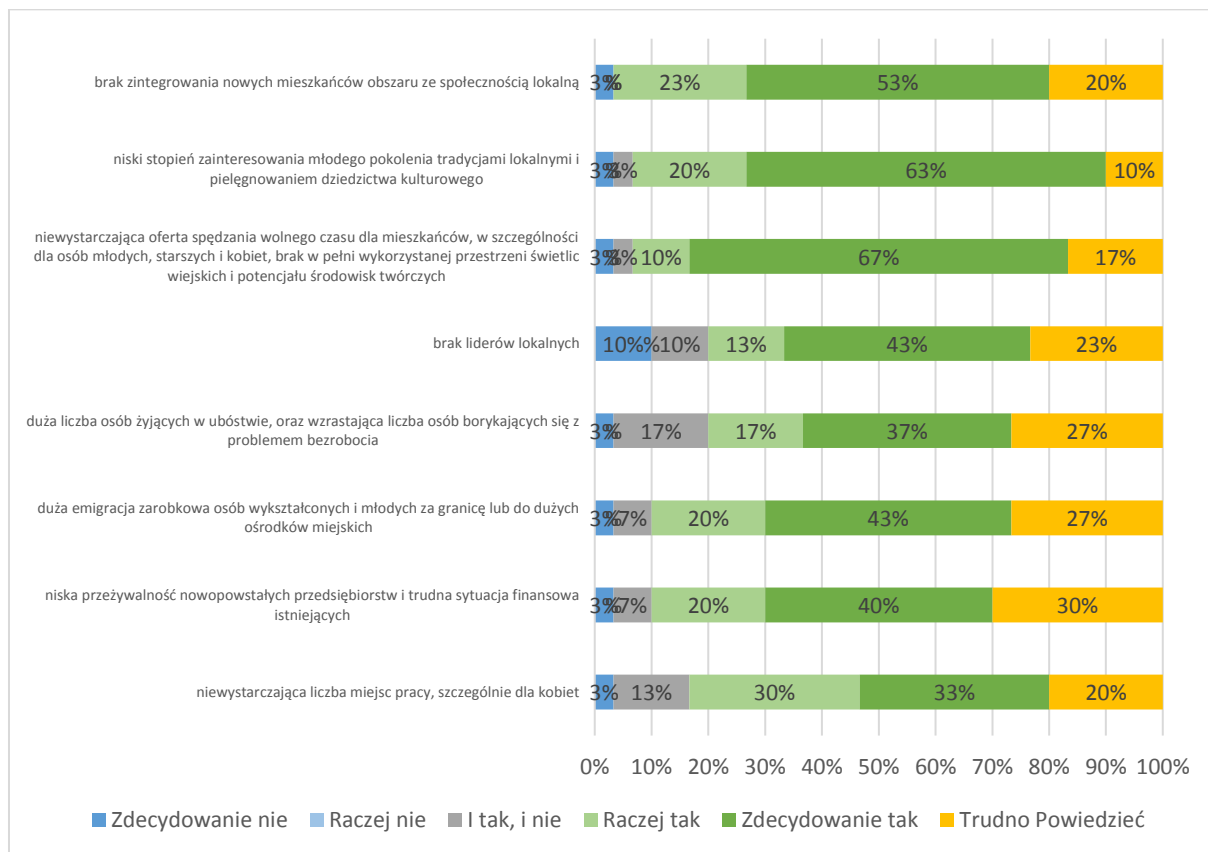
Wykres 20. Czy nabory wniosków ogłaszane przez LGD odpowiadały na potrzeby mieszkańców?

Źródło: badania własne

Ponad 90% ankietowanych oceniło prowadzone przez LGD „Ziemia Biłgorajska” nabory wniosków jako dobrze i idealnie wpisujące się w aktualne potrzeby lokalnej społeczności.

Wykres 21. Czy realizowane w LGD nabory wniosków pomogły w rozwiązywaniu problemów społecznych związanych z potrzebą?*

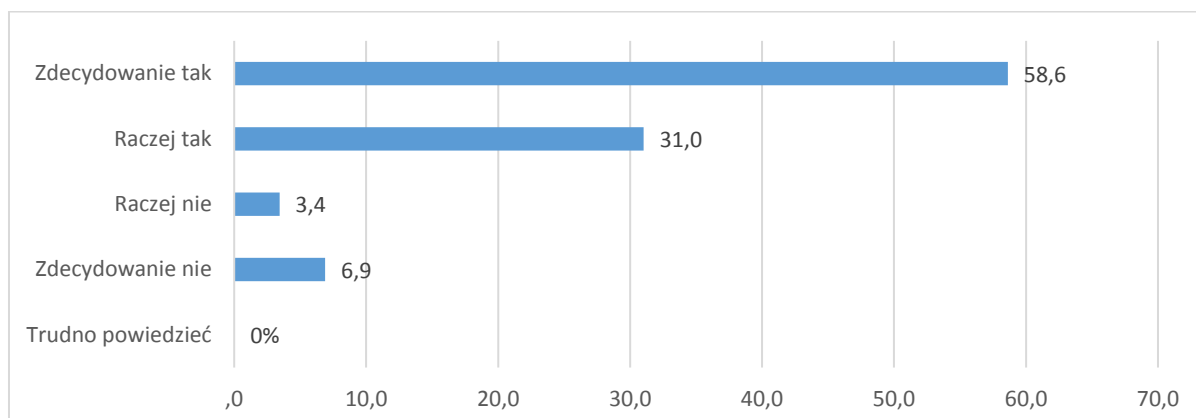

Źródło: badania własne

Zdecydowanie najlepiej zostały ocenione realizacje projektów nakierowanych na zainteresowanie młodych ludzi lokalną tradycją i kulturą oraz zapewnienie lokalnej społeczności bardziej kompleksowej oferty spędzania wolnego czasu poprzez doposażenie istniejących obiektów infrastruktury społecznej. Sporo wątpliwości mieli badani w ocenie działań adresujących problem bezrobocia (w tym niewystarczającej liczby miejsc pracy dla kobiet) i ubóstwa oraz braku lokalnych liderów.

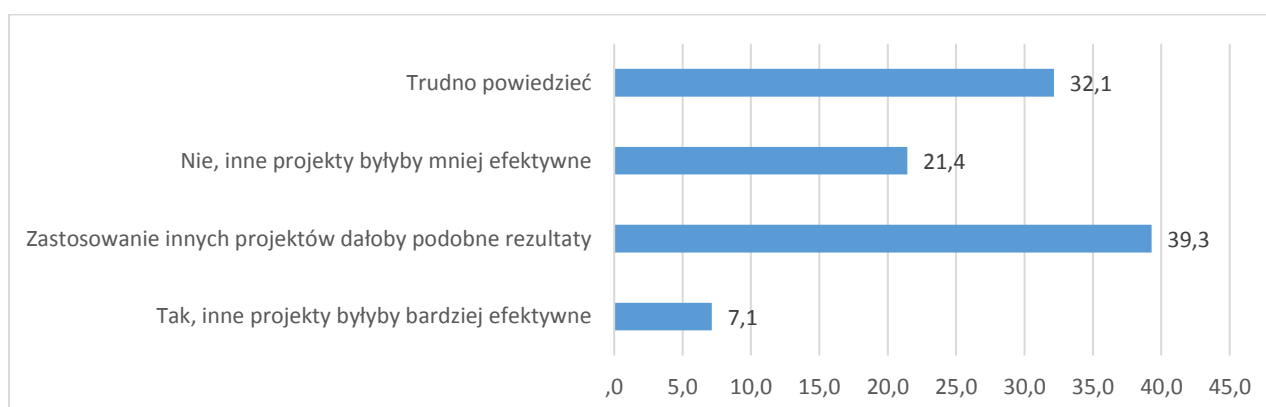
Stosunkowo duży odsetek badanych nie umiał ocenić skuteczności prowadzonych w wyniku naborów projektów – w większości zakresów było to aż pomiędzy 20 a 30 procent ankietowanych.

Wykres 22. *Czy Pana(i) zdaniem środki finansowe przeznaczone na wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju zostały wydane efektywnie (z korzyścią dla społeczności)?*

Źródło: badania własne

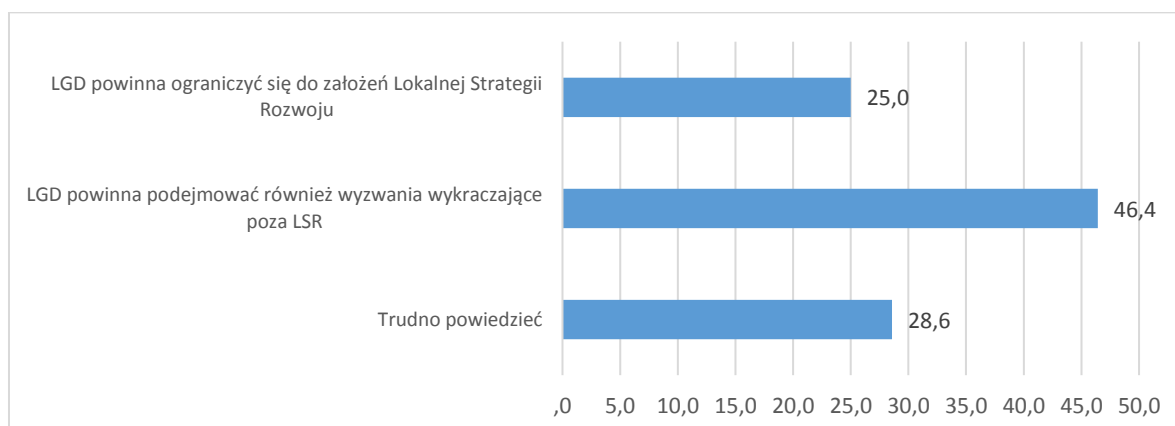
Wykres 23. *Czy Pana(i) zdaniem za pomocą innych projektów można byłoby osiągnąć podobne rezultaty?*

Źródło: badania własne

Zdecydowana większość ankietowanych uznała, że środki przeznaczone na realizację celów Lokalnej Strategii Rozwoju zostały wykorzystane z korzyścią dla lokalnych społeczności. Jednak również większość z nich nie ma jasnego zdania na temat tego, czy realizowane w ramach strategii projekty były skonstruowane w jedyny możliwy sposób.

Wykres 24. Czy Pana(i) zdaniem LGD powinna podejmować dodatkowe działania aby rozwiązywać problemy społeczne mieszkańców obszaru LGD?

Źródło: badania własne

Zdaniem prawie połowy badanych LGD „Ziemia Biłgorajska” nie powinna ograniczać swoich działań do ram wytyczonych w Lokalnej Strategii Rozwoju, a podejmować się również zadań, które poza strategią wykraczają.

Doradztwo biura LGD

Stowarzyszenie „Ziemia Biłgorajska” świadczy indywidualne usługi doradcze dla potencjalnych beneficjentów. Doradztwo jest świadczone w Biurze LGD. Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD w latach 2016 – 2021 i zawarły umowę o przyznaniu pomocy wynosi 61. Łączna liczba podmiotów, którym udzielono doradztwa wyniosła 389.

Tabela 15. Doradztwo w liczbach 2016-2021

Ogółem	389
Osoby fizyczne	112
Instytucje	35
Liczba podmiotów, które złożyły wniosek o przyznanie pomocy	181
Liczba podmiotów, które zawarły umowę o przyznaniu pomocy	61

Źródło: dane LGD

Plan komunikacji i plan szkoleń

W latach 2016 – 2021 przeprowadzono 123 osobodni szkoleniowych. Pracownicy Biura oraz Członkowie Rady nabyli kompetencje w zakresie wdrażania LSR, monitoringu i realizacji strategii, a w szczególności na temat procedur naborów i kryteriów wyboru operacji, zasad oceny brzegowej i formalnej WoPP (ocena komplementarności i prawidłowości dokumentów), wsparcia grup defaworyzowanych, wdrażania projektów grantowych, a także sposobów komunikacji i wykorzystywanych środków przekazu w kontakcie ze społecznością lokalną.

Tabela 16. Plan szkoleń dla członków organu decyzyjnego i pracowników biura lata 2016 - 2021

Nazwa szkolenia	Osoby przypisane	Liczba szkoleń
Szkolenie nt. zakresu wsparcia i kosztów kwalifikowanych w PROW 2014 -2020 i zakresów wsparcia w ramach inicjatywy LEADER	Pracownicy Biura, Członkowie Rady	2
Szkolenie nt. grup interesów i przestrzegania ich udziału w posiedzeniach Rady oraz konsekwencje przekroczenia dopuszczalnych udziałów.	Pracownicy Biura, Członkowie Rady	2
Szkolenie nt. procedur naborów i kryteriów wyboru stosowanych przy wdrażaniu LSR w tym również w ramach projektów grantowych	Pracownicy Biura, Członkowie Rady	3
Szkolenie nt. promowania wsparcia dla grup defaworyzowanych oraz operacji przyczyniających się do tworzenia i utrzymania miejsc pracy.	Pracownicy Biura	3
Szkolenie nt. zasad oceny brzegowej i formalnej WoPP (ocena komplementarności i prawidłowości dokumentów)	Pracownicy Biura	3
Szkolenie nt. budowania postaw przedsiębiorczych wśród społeczności lokalnej (inicjatywa wpływająca na jakość oceny operacji związanych z podejmowaniem działalności gospodarczej): zasady i regulacje prawne związane z podejmowaniem działalności gospodarczej	Pracownicy Biura	1
Szkolenie nt. wdrażania projektów grantowych i własnych LGD	Pracownicy Biura	1
Szkolenie nt. budowania systemu wsparcia eksperckiego i doradczego dla Lokalnych Grup Działania we wdrażaniu lokalnych strategii rozwoju	Pracownicy Biura	2
Szkolenie nt. zasad monitoringu i sprawozdawczości z realizacji LSR	Pracownicy Biura	2
Szkolenie nt. metod komunikacji i środków przekazu ze społecznością lokalną oraz najskuteczniejsze metody animacji	Pracownicy Biura	3

Źródło: dane LGD

Najważniejsze cele Planu Komunikacji w zakresie prowadzonych aktywności informacyjno – promocyjnych obejmują promocje PROW i promocję LGD „Ziemia Biłgorajska”, informowanie potencjalnych wnioskodawców o typach operacji oraz o zasadach i kryteriach przyznawania dofinansowania, informację o naborach, doradztwie i szkoleniach oraz promocję dobrych praktyk, a także informację o stanie realizacji LSR.

Plan komunikacji skierowany jest do mieszkańców obszaru LGD (w tym osób młodych do 35 roku życia, osób starszych po 50 roku życia, kobiet), przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, Jednostek Samorządu Terytorialnego i członków Rady LGD. Wyznaczone działania komunikacyjne i przypisane do nich środki przekazu są różnorodne i adekwatne do celów i wskaźników działań komunikacyjnych oraz dopasowane do potrzeb poszczególnych grup docelowych, w tym grup defaworyzowanych.

Poniższe zestawienie realizowanych działań komunikacyjnych wskazuje na precyzję podejścia, od zdefiniowania celu (Działanie komunikacyjne), przez określenie grupy docelowej (Adresaci) po wybór środków przekazu i ustanowienie miar potwierdzających realizację zakładanych celów.

Tabela 17. Realizacja Planu Komunikacji

Rok	Kwartał	Działanie komunikacyjne	Adresaci działań komunikacyjnych, w tym grupy defaworyzowane	Środki przekazu	Wskaźniki realizacji działań komunikacyjnych
2021	III	Konferencje na temat stanu realizacji LSR, w tym o stopniu osiągnięcia celów i wskaźników	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe	Ogłoszenie na stronie internetowej LGD, spotkanie bezpośrednie	2 zorganizowane konferencje
2020	IV	Badanie satysfakcji mieszkańców obszaru LGD i beneficjentów	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), beneficjenci LSR	Ankieta dostępna w biurze LGD oraz ankieta online dostępna do wypełnienia na stronie internetowej LGD	40 osób, które wypełniły ankietę
2020	Miesiąc przed ogłoszeniem naboru zgodnie z harmonogramem naborów	Informacja o planowanych naborach wniosków z przedstawieniem typów projektów oraz kryteriów wyboru operacji	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, Jednostki Samorządu Terytorialnego	Informacja na stronie internetowej LGD, na tablicach ogłoszeń LGD	1 informacja

2019	I	Informacja o planowanych naborach wniosków z przedstawieniem typów projektów oraz kryteriów wyboru operacji	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, Jednostki Samorządu Terytorialnego	Informacja na stronie internetowej LGD, na tablicach ogłoszeń LGD	1 informacja
2019	II	Seminaria i wizyty studyjne pokazujące dobre praktyki w zakresie realizowanych projektów w innych regionach kraju i za granicą	Potencjalni beneficjenci i beneficjenci LSR (w tym grupy defaworyzowane)	Ogłoszenia o planowanym seminarium i wizycie studyjnej na stronie internetowej LGD	1 zorganizowane seminarium i /lub wizyta studyjna 80 uczestników seminarium i/lub wizyty studyjnej
2019	II	Spotkania informacyjno-szkoleniowe na temat typów operacji, które będą miały największe szanse wsparcia w ramach budżetu LSR oraz o zasadach i kryteriach przyznawania dofinansowania	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, Jednostki Samorządu Terytorialnego	Ogłoszenie o spotkaniu na stronie internetowej LGD, bezpośrednie spotkanie, prezentacja multimedialna	1 ogłoszenie, 1 zorganizowane spotkanie 15 uczestników spotkania
2018	I	Informacja o planowanych naborach wniosków z przedstawieniem typów projektów oraz kryteriów wyboru operacji	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, Jednostki Samorządu Terytorialnego	Informacja na stronie internetowej LGD, na tablicach ogłoszeń LGD	1 informacja
2018	II	Spotkania informacyjno-szkoleniowe na temat typów operacji, które będą miały największe szanse wsparcia w ramach budżetu LSR oraz o zasadach i kryteriach	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, Jednostki Samorządu Terytorialnego	Ogłoszenie o spotkaniu na stronie internetowej LGD, w prasie, na tablicy ogłoszeń w Urzędach Gmin, bezpośrednie spotkanie, prezentacja multimedialna	1 ogłoszenie, 1 zorganizowane spotkanie 15 uczestników spotkania

		przyznawania dofinansowania			
2018	II	Konferencje na temat stanu realizacji LSR, w tym o stopniu osiągnięcia celów i wskaźników	Mieszkańcy obszaru LGD (w tym osoby młode do 35 roku życia, osoby starsze po 50 roku życia, kobiety), Przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe	Ogłoszenie na stronie internetowej LGD, w prasie, na tablicach ogłoszeń w Urzędach Gmin, spotkanie bezpośrednie	1 zorganizowana konferencja 35 uczestników konferencji
2018	II	Seminaria i wizyty studyjne pokazujące dobre praktyki w zakresie realizowanych projektów w innych regionach kraju i za granicą	Potencjalni beneficjenci i beneficjenci LSR (w tym grupy defaworyzowane)	Ogłoszenia o planowanym seminarium i wizycie studyjnej na stronie internetowej LGD	1 zorganizowane seminarium lub wizyta studyjna 40 uczestników seminarium lub wizyty studyjnej

Źródło: dane LGD

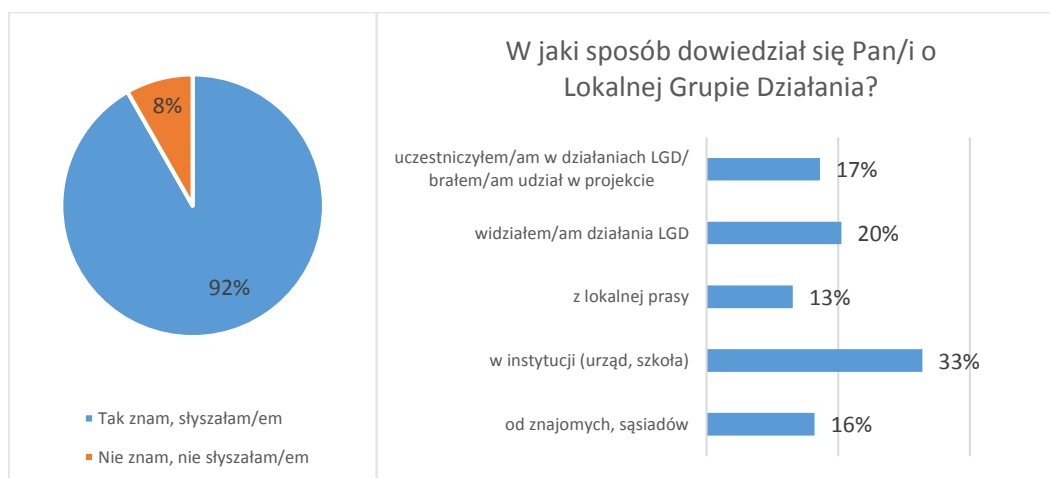
Funkcjonowanie organów – Zarząd, Rada, Walne Zebranie Członków

Lokalna Grupa Działania „Ziemia Biłgorajska” liczy 108 członków (indywidualnych i instytucjonalnych). Zarząd Stowarzyszenia liczy pięć osób, Rada LGD składa się z 13 członków. Kadry LGD pozwalają Stowarzyszeniu na realizację postawionych celów. Wszyscy pracownicy biura posiadają niezbędną wiedzę i doświadczenie do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych, którą nabyli podczas wdrażania i aktualizacji poprzedniej Strategii (dokument o zasięgu ponadlokalnym) oraz licznych szkoleń z zakresu wdrażania LSR i planowania strategicznego. W 2015 roku obsługą biura LGD zajmowało się 4 pracowników na stanowiskach: Dyrektor biura, Główna księgowa i Referent administracyjny (2 etaty). Wymagania na poszczególne stanowiska są adekwatne do wyznaczonych obowiązków i pozwalają na prawidłową ich realizację przez wyznaczonego pracownika.

Rozpoznawalność LGD

Prawie wszyscy ankietowani mieszkańcy znają Lokalną Grupę Działania Stowarzyszenie – „Ziemia Biłgorajska”. Najczęściej źródłem tej wiedzy są urzędy i szkoły, rzadziej lokalna prasa oraz sąsiedzi i znajomi. Ponad jedna czwarta osób, które zadeklarowały znajomość LGD dowiedziały się o niej z uczestnictwa w działaniach Stowarzyszenia lub widziały takie inicjatywy.

Wykres 25. Czy zna Pan/i Lokalną Grupę Działania Stowarzyszenie – „Ziemia Biłgorajska”?

Źródło: badania własne

Jedynie 8% mieszkańców obszaru gmin LGD „Ziemia Biłgorajska” nie zna stowarzyszenia. Jedna trzecia badanych o istnieniu Lokalnej Grupy Działania dowiedziała się w placówkach państwowych, 20% z nich było świadkiem prowadzonych przez stowarzyszenie działań lub w

W minionym okresie podjęto wiele działań, których celem była aktywizacja mieszkańców obszaru. Wśród nich znalazły się festyny i pikniki rodzinne - „640-lecie Goraja” (2017), Jesienna Biesiada przy „Stoczku” w Lipinach Górnych- Borowinach (2017), „Promocja gminy Frampol i integracja społeczna” we Frampolu (2017), Wieczór Muzyczny z okazji Dnia Kobiet w Radecznicy (2019), Powiatowy Przegląd Orkiestr Dętych połączony z Dniem Dziecka w Potoku Górnym. Mieszkańcy mogli integrować się podczas Wieczoru Andrzejkowego w Szyszkowie (2018) i imprezy „Współzawodnictwo Wsi” w Potoku Górnym (2018). LGD była także współorganizatorem konkursu „Biłgorajskie Sita Przedsiębiorczości: (2018-2019) i lokalnego talent show - „Mam Talent” w Markowiczach (2017).

LGD przywiązuje dużą wagę do aktywizacji sportowej dzieci, dorosłych, całych rodzin. W minionym okresie przeprowadzono wiele turniejów i zawodów sportowych, popularyzujących różne dyscypliny sportowe, w tym m.in. Gminne Święto Sportu „Tereszpol 2017” w Tereszpolu- Zaorendzie, „Tenisowe lato dla najmłodszych” w Tarnogrodzie (2017), „Sportowe Wakacje: Wakacyjny Turniej Piłkarski Dzieci oraz Turniej Piłkarski o Puchar Burmistrza Tarnogrodu” w Tarnogrodzie 2017), I Rodzinny Rajd Rowerowy- Frampol 2017 na Porytowe Wzgórze (2017), X Turniej Tenisa Stołowego o puchar Burmistrza Frampola (2017), VII Turniej Piłki Nożnej Halowej o Puchar Burmistrza Frampola (2018-2019), Turniej piłkarski młodzików starszych w Tereszpolu (2019), Turniej piłkarski dzieci i młodzieży o Puchar Burmistrza Tarnogrodu (2019), Memoriał Piłkarski im. Adama Olszty (2019-2022).

W zakresie ochrony tradycji regionalnych i dziedzictwa kulturowego odbył się Piknik Rodzinny „Tradycja i współczesność” w Dąbrowicy, Piknik Historyczny „Wieś dla Niepodległej” w Brodziakach (2018), druk publikacji „Świadek historii w mojej rodzinie- ocalić od zapomnienia” (2018),

„Dzień Miodu i Pieroga” w Żarach k/Biszczy (2017), „Bukowskie Jagodzianki” w Bukowej (2017-2021), impreza „Kąg splecionych rąk, otwartych serc-przez 10 lat- pielęgnowanie i przekazywanie tradycji, wiary, smaku i kultury lokalnej” (2017), Kiermasz produktów lokalnych w Aleksandrowie (2019), Warsztaty rękodzieła (2017-2021) „Wioska Gotów” w Księżpolu (2019), „Pokochaj Lubelskie” w Aleksandrowie (2021).

LGD było także organizatorem gminnych Dożynek i konkursów Dożynkowych (2017-2021), warsztatów kulinarnych (2017-2021). W ramach dobrej współpracy ze Stowarzyszeniami w regionie, była współorganizatorem imprez organizowanych przez OSP, jubileuszu 60-lecia powstania KGW w Guzówce Kolonii.

5.4. Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju

Realizacja rzeczowa

W ramach 3 celów ogólnych wyznaczonych w LSR zaplanowano 15 przedsięwzięć z 19 wskaźnikami produktu. LSR jest w trakcie realizacji, na koniec 2021 roku, 10 z 19 wskaźników miało realizację na poziomie minimum 100%. Jedno przedsięwzięcie, *Rozwój kompetencji i kwalifikacji mieszkańców LGD „Ziemia Biłgorajska”* i wskaźnik mu odpowiadający *Liczba szkoleń* ma zerową realizację umowy i płatności.

Tabela 18. Realizacja rzeczowa – stan na 31.12.2021 r.

Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Jednostka miary	Stan docelowy	Realizacja (%)	
				Umowy	Płatności
Rozwój przedsiębiorstw, w tym przetwórstwa, z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania bazy surowcowej LGD	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	sztuka	12	83%	75%
	Liczba zrealizowanych operacji ukierunkowanych na innowacje	sztuka	1	500%	500%
Wsparcie istniejących przedsiębiorstw w myśl zasady zrównoważonego rozwoju	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	sztuka	1	100%	100%
Podejmowanie działalności gospodarczej wykorzystującej potencjały LGD „Ziemia Biłgorajska”	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	sztuka	36	42%	33%
Animacja przyszłych przedsiębiorców	Liczba spotkań/wydarzeń adresowanych do mieszkańców	sztuka	8	100%	100%

Doradztwo dla beneficjentów oraz prowadzenie biura LGD	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	sztuka	300	100%	100%
Szkolenia dla pracowników biura LGD i Rady	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	osobodzień	112	100%	100%
Realizacja Planu komunikacji	Liczba zrealizowanych działań komunikacyjnych	sztuka	9	100%	100%
Rozwój kompetencji i kwalifikacji mieszkańców LGD „Ziemia Biłgorajska”	Liczba szkoleń	sztuka	2	0%	0%
Poprawa infrastruktury społecznej i kulturowej (w tym świetlice wiejskie z wyłączeniem Gminy Radecznica)	Liczba zmodernizowanych/ wybudowanych obiektów infrastruktury społeczno-kulturowej	sztuka	29	62%	62%
Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez doposażenie infrastruktury społeczno-kulturowej (w tym malej architektury)	Liczba zmodernizowanych lub doposażonych miejsc pełniących funkcje świetlic wiejskich	sztuka	14	43%	64%
Zachowanie dziedzictwa lokalnego i wsparcie kapitału społecznego	Liczba zrealizowanych operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	sztuka	6	117%	117%
	Liczba wydarzeń / imprez	sztuka	6	100%	100%
Rozwój animacji lokalnej	Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców	sztuka	40	100%	25%
Rozwój przedsiębiorczości w zakresie zakwaterowania, rozrywki i rekreacji	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	sztuka	1	100%	0%
Infrastruktura i promocja turystyczna z przyrodą w tle	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	sztuka	21	71%	76%
	Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	sztuka	2	50%	50%
	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	sztuka	11	82%	82%
Marketing lokalnych produktów kulinarnych	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	sztuka	2	50%	50%

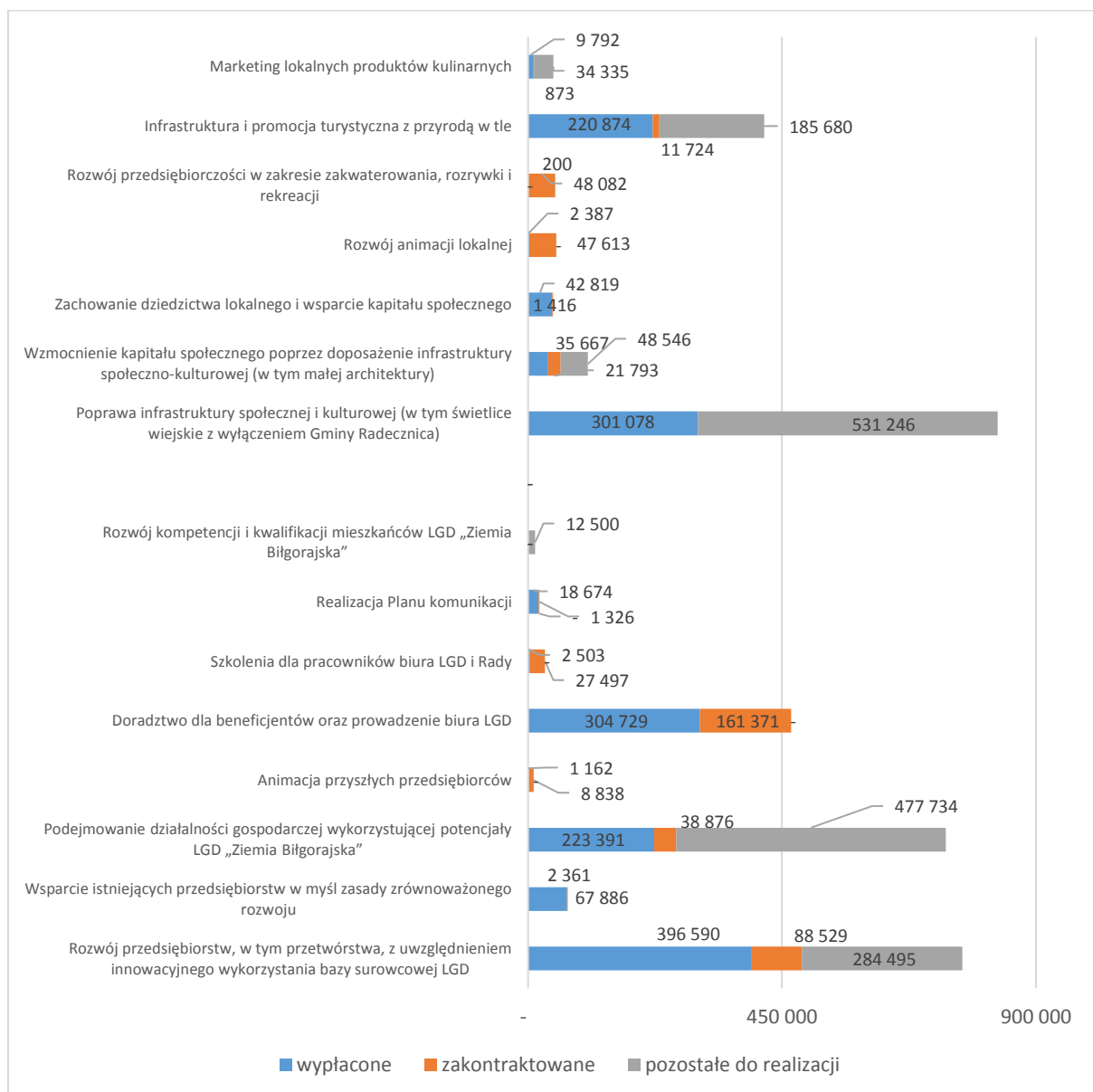
Źródło: dane LGD

Postęp finansowy

Najwięcej środków w EUR wypłacono w ramach przedsięwzięcia *Rozwój przedsiębiorstw, w tym przetwórstwa, z uwzględnieniem innowacyjnego wykorzystania bazy surowcowej LGD* (397 tys. EUR) oraz *Doradztwo dla beneficjentów oraz prowadzenie biura LGD* (305 tys. EUR). Dwa inne przedsięwzięcia mają zaplanowane wysokie środki *Poprawa infrastruktury*

społecznej i kulturowej (w tym świetlice wiejskie z wyłączeniem Gminy Radecznicza), 531 tys. EUR oraz *Podjęcie działalności gospodarczej wykorzystującej potencjały LGD „Ziemia Biłgorajska”*, 478 tys. EUR.

Wykres 26. Realizacja finansowa w euro – stan na 31.12.2021 r.

Źródło: dane LGD

Opis projektów współpracy

W minionym okresie Stowarzyszenie wspólnie z 4 LGD zrealizowało projekt pt.: „Promocja i Turystyka”. Celem projektu było podniesienie świadomości przyrodniczo-historyczno-kulturowej mieszkańców obszaru partnerskich LGD poprzez komplementarne działania

upowszechniające i promujące ich dziedzictwo kulturowe, przyrodnicze i historyczne. Projekt miał również na celu kultywowanie tradycji kuchni regionalnej oraz aktywizację mieszkańców w kierunku zachowania i wykorzystania dziedzictwa Lubelszczyzny. W ramach projektu odbył się wyjazd studyjny do partnera zagranicznego w celu wymiany dobrych praktyk, na terenie wszystkich biorących w projekcie Stowarzyszeń przeprowadzono warsztaty kulinarne. Opracowano publikacje promujące walory kulturowe, historyczne, przyrodnicze i kulinarne lokalnych grup działania biorących udział w projekcie, a także wydano album promujący LGD „Ziemia Zamojska”. Powstały materiały reklamowe projektu współpracy, w tym służące promocji narzędzia mobilne.

Projekt współpracy „Zasmakuj w Tradycji - Lubelski Szlak Kulinaryny” został zrealizowany w partnerstwie z następującymi LGD: „Kraina wokół Lublina” , „Zapiecek”, „Ziemia Biłgorajska”, Krasnystaw Plus, LGD Ziemi Kraśnickiej (2022). Celem projektu było utworzenie szlaku kulinarnego na obszarze biorących udział w projekcie LGD oraz realizację zadań związanych z promocją szlaku. Szlak został wytyczony na terenie powiatów lubelskiego, radzyńskiego, krasnostawskiego, kraśnickiego i biłgorajskiego. Jego celem jest upowszechnianie turystyki kulinarnej oraz zaangażowanie lokalnych producentów, przetwórców, właścicieli agroturystyk, restauracji i innych obiektów gastronomicznych w promowanie produktów regionalnych i tradycyjnych Lubelszczyzny. Zadaniem projektu jest rozszerzanie na tym terenie nowej formy turystyki – turystyki kulinarnej. Szlak kulinarny pozwala turystom poznać nie tylko zabytki i krajobrazy regionu, ale też odkrywać jego unikatowy smak i zapach. W ramach projektu odbyły się jednodniowe wyjazdy studyjne po obszarze partnerskich LGD, zrealizowano sześć praktycznych 6-cio godzinnych warsztatów kulinarnych. Uczestnikami warsztatów były osoby z obszaru LGD-ów biorących udział w projekcie, tj. gestorów tworzących Szlak Kulinaryny i ich pracownicy, zainteresowani wytwarzaniem, wprowadzaniem na rynek oraz promocją kulinarnych produktów tradycyjnych oraz lokalnych. Zaprojektowano znak/logo szlaku kulinarnego oraz przeprowadzono szereg działań promujących go, m.in. powstała strona internetowa szlaku, wykonano tabliczki z logotypem i nazwą szlaku do umieszczenia w obiekcie, kompleksowo wykonano materiały promocyjne, w tym gadżety promocyjne dla Stowarzyszenia. Szlak Kulinaryny będzie miał swój przewodnik – biorące udział w projekcie LGD przygotowały treści, fotografie, projekt graficzny oraz skład i druk przewodnika. Wydano ulotki promocyjno – informacyjne – kalendarz wydarzeń odbywających się na szlaku, wyprodukowano i wyemitowano 5-odcinkowy i 3-minutowy film promujący szlak. Promocja Szlaku odbyła się w mediach społecznościowych, zorganizowano spotkania informacyjno-promocyjne otwierające szlak, odbył się festiwal promujący szlak na obszarze LGD Ziemi Kraśnickiej i festiwal kulinarny na obszarze LGD „Kraina wokół Lublina”. Zrealizowano 43 pokazy kulinarne na obszarze Szlaku. Szlak był także promowany na Targach World Travel Show.

Kolejny projekt współpracy dotyczy rozwoju infrastruktury turystycznej w oparciu o szlaki GREENWAYS. Celem projektu jest rozwój atrakcyjności turystycznej obszarów objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju Partnerów projektu.

6. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze

Ocena wpływu na główny cel LSR (jeśli inny niż obszary poniżej)

Zakończenie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju przypadnie na 2023 rok. W raporcie ewaluacyjnym wykorzystano dane za 2021 roku. Na podstawie danych GUS i wyników badań satysfakcji można przypuszczać, że cele strategii zostaną osiągnięte, choć z perspektywy trudności ekonomicznych i sytuacji międzynarodowej zakładane wskaźniki realizacji dla celu ogólnego mogą być trudne do uzyskania.

Według danych GUS liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców (średnia dla gmin wchodzących w skład LGD) wynosiła 738 i była o 34% wyższa niż w 2015 roku. Dynamika wzrostu liczby podmiotów zarejestrowanych w REGON jest wyższa niż w województwie lubelskim (w okresie 2015 – 2021 w całym województwie takich podmiotów przybyło 19%).

Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 ludności według danych GUS w 2021 wynosiła 609 (średnia dla gmin LGD) i była wyższa o 38% niż w 2015. W tym samym czasie wartość wskaźnika dla województwa lubelskiego wzrosła o 20%.

Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców w 2021 roku wynosi 34 (średnia dla gmin) i jest wyższa o 12% od 2015 roku. Przeciętna liczba organizacji w województwie wynosi 40, dodatkowo dynamika przyrostu liczby stowarzyszeń i fundacji jest bardziej korzystna dla województwa +14%.

Główny Urząd Statystyczny monitoruje liczbę miejsc noclegowych w lipcu w poszczególnych latach. W 2021 na obszarze LGD było 103 miejsca noclegowe, aż o 106% więcej niż w 2015 roku (50 miejsc noclegowych). Tak duża pozytywna dynamika jest zdecydowanie tzw. efektem niskiej bazy. Mimo dynamicznych wzrostów w 8 na 13 gmin nie ma wg statystyk GUS żadnych miejsc noclegowych.

CEL OGÓLNY 1	KONKURENCYJNA GOSPODARKA ZIEMI BIŁGORAJSKIEJ			
Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego I	Jednostka miary	Stan początkowy 2014 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych sposób pomiaru
Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców	Szt.	546	548	Dane statystyczne GUS
Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 ludności	Szt.	43	44	Dane statystyczne GUS

CEL OGÓLNY 2	ROZWIŃTY KAPITAŁ SPOŁECZNY I WYSOKA JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW			
Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego II	Jednostka miary	Stan początkowy 2014 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych sposób pomiaru

Liczba mieszkańców obszaru LGD będących członkami nieformalnych organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców	Os.	156	176	Ankietyzacja/ dane LGD i Dane statystyczne GUS
Liczba organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców	Szt.	29	30	Dane statystyczne GUS

CEL OGÓLNY 3	ZINTEGROWANA „ZIEMIA BIŁGORAJSKA” WYKORZYSTUJĄCA BOGACTWA PRZYRODNICZE			
Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego III	Jednostka miary	Stan początkowy 2014 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych sposób pomiaru
Wskaźnik gęstości ruchu korzystających z noclegów (stosunek liczby korzystających z noclegów do powierzchni w km2)	Os./km2	0,3	0,35	Dane statystyczne GUS

Ocena wpływu na kapitał społeczny

Jednym z głównych celów Lokalnej Strategii Rozwoju realizowanej w działaniach LGD „Ziemia Biłgorajska” była budowa i rozwój kapitału społecznego. Działania te odbywały się między innymi przy współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz nieformalnymi grupami społecznymi. Procedura finansowania takich działań powinna zostać w przyszłości uproszczona – powinno się wprowadzić bezgotówkowe rozliczenia lub gotówkowy system zaliczkowy, bez konieczności posiadania wkładu własnego przez organizacje społeczne. Projekty powinny być rozliczane na podstawie efektów, a procedura ich finansowania i rozliczania maksymalnie uproszczona.

Przedsiębiorczość

Wsparcie przedsiębiorczości lokalnej było głównym (pierwszym) celem LSR. Cel ten powinien być traktowany w sposób specjalny i posiadać w budżecie, jakim dysponuje LGD, odrębną, celowaną i znaczącą pulę funduszy. W przyszłości, jeśli budżet LGD będzie ograniczony, działania skupią się na kwestiach społecznych. Małe firmy z obszarów wiejskich również ze względu na swe położenie, oddalenie od wojewódzkich centrów administracyjnych, stają się w pewnym sensie wykluczone, trudniej im starać się o dofinansowanie działalności. Dlatego tak ważnym ośrodkiem jest działająca lokalnie organizacja, do której mają bardziej bezpośredni i łatwiejszy dostęp, jaką jest Lokalna Grupa Działania.

Ważnym elementem we wspieraniu lokalnej przedsiębiorczości jest wyznaczanie obszarów i gałęzi działalności, które wspierać warto ze względu na uwarunkowania rynkowe i perspektywę tworzenia nowych miejsc pracy. Założenia LSR, poparte diagnozą społeczną, okazały się słuszne, gdy za priorytet uznane zostało lokalne przetwórstwo surowców – w tej dziedzinie wspierane były zarówno już działające przedsiębiorstwa, jak i doinwestowane zostało zakładanie nowych. W tej dziedzinie gospodarki wciąż czynione są inwestycje i powstają nowe miejsca pracy.

Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Wsparcie turystyki w regionie działania LGD „Ziemia Biłgorajska” było trzecim z głównych celów postawionych w Lokalnej Strategii Rozwoju. Część projektów z branży turystycznej zostało zrealizowanych w ramach budżetu rozwoju przedsiębiorczości, niestety, kilku z nich nie udało się zrealizować i przeznaczone na nie budżety nie zostały spożytkowane. Turystykę lokalną trzeba wspierać – region jest bardzo atrakcyjny przyrodniczo, historycznie i kulturowo, należy jednak w dysponowaniu środkami kierować się dużą rozważą, żeby nie ingerować sztucznie w naturalne procesy rozwoju tej branży, nie faworyzować jednych poprzez dotację, upośledzając w ten sposób jednocześnie innych, działających w tej branży od lat i bez takiego wsparcia. Wciąż utrzymywanie się wyłącznie z turystyki w obszarze LGD „Ziemia Biłgorajska” nie jest możliwe tak, jak jest możliwe w regionach, gdzie sezon trwa cały rok, dlatego przedsiębiorcy działający w branży turystycznej i gastronomicznej dywersyfikują swoją działalność, prowadząc jednocześnie taką, która pozwoli im utrzymać się poza sezonem, np. dom weselny lub handel produktami lokalnymi.

LGD prowadzi ewidencję lokalnej działalności w branży turystycznej i wspiera tą gałąź również poprzez promowanie oraz sieciowanie działających na rynku przedsiębiorców – jak kojarzenie producentów żywności z właścicielami restauracji. LGD wspiera też inicjatywy przedsiębiorców nakierowane na promocję obszaru, jak na przykład wyjazdy na regionalne targi i wydarzenia.

Grupy defaworyzowane

Specyfika obszaru LGD „Ziemia Biłgorajska”, oddalenie od dużych ośrodków miejskich i brak wygodnych połączeń komunikacyjnych z takimi ośrodkami powoduje, że w pewnym sensie wykluczeniem zagrożone nie są poszczególne grupy społeczne, a właściwie cały obszar, poprzez brak dostępu do atrakcyjnych miejsc pracy dla dobrze wykształconych osób z regionu. Ci ludzie w poszukiwaniu atrakcyjnego zajęcia zmuszeni są do częstych podróży do Warszawy lub Krakowa i Rzeszowa, a te ośrodki, mimo że Via Carpatia bardzo usprawniła dojazdy, są oddalone od Biłgoraja o ponad trzy godziny drogi. To sprawia, że nawet te grupy, które nie zostały w strategii zdefiniowane jako defaworyzowane, wymagają szczególnej uwagi i troski, i działań, które będą w stanie ich zatrzymać w regionie, w którym są bardzo potrzebni.

Innowacyjność

Kryterium innowacyjności było wpisane w działania w ramach realizacji LSR jako innowacyjne wykorzystanie lokalnych surowców. Jako innowacyjne traktowane były projekty wprowadzające nowe produkty lub procesy z wykorzystaniem lokalnych surowców, w skali

przedsiębiorstwa, nie w skali gminy czy powiatu. To kryterium wydaje się słuszne ze względu na swoją jednoznaczność i LGD będzie je stosować również podczas weryfikacji wniosków w przyszłych naborach. Wnioski uwzględniające kryterium innowacyjności w tym rozumieniu miały podczas oceny dodatkowy handicap, jednak nie był to warunek konieczny ani decydujący o przyznaniu finansowania.

Projekty współpracy

LGD „Ziemia Biłgorajska” brało udział w projektach współpracy w dość dużej skali. Specyfiką projektów współpracy jest długi i żmudny proces ich planowania i przygotowania, a większość z nich dotychczas to projekty społeczne, nie infrastrukturalne, jak trwający obecnie projekt realizacji Szlaku Kulinarnego. Tymczasem to projekty będące realizacjami infrastrukturalnymi, te zrealizowane i te będące jeszcze w przygotowaniu, są czymś, co pozostawia bardziej długotrwałe efekty i przyczynia się do budowy wizerunku LGD. We współpracy z sześcioma innymi Lokalnymi Grupami Działania realizowany jest obecnie projekt oznakowania tras turystycznych oraz wyposażenie ich w wiaty parkingowe dla rowerów (to projekt infrastruktury turystycznej obejmujący kilka powiatów). Potencjał LGD do realizacji projektów współpracy jest obecnie wykorzystywany do maksimum. Pewnym utrudnieniem w ich realizacji jest zwykle duży stopień ich skomplikowania i długi czas realizacji, a także konieczność współpracy z gminami, w których nie są one traktowane priorytetowo, są to jednak realizacje wartościowe, które należy kontynuować.

Ocena funkcjonowania LGD

LGD „Ziemia Biłgorajska” w ramach animacji społecznych organizuje imprezy lokalne we współpracy i w porozumieniu z gminami i Gminnymi Ośrodkami Kultury.

Sprawność funkcjonowania biura LGD jest w dużym stopniu uzależniona od tego, jak układa się współpraca z samorządem na poziomie wojewódzkim. Nie służą jej na przykład częste zmiany osób delegowanych w województwie do współpracy z lokalnym biurem w zakresie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju.

Ocena procesu wdrażania

Pracownicy biura szybko reagują na pojawiającą się niekiedy podczas realizacji przedsięwzięć konieczność korygowania procedur lub wskaźników. Są to na przykład sytuacje, w których pojawia się problem z interpretacją kryteriów oceny wniosków – w takich wypadkach kryteria są szybko uszczegółowiane a procedury uszczelniane. Podczas jednego z naborów wprowadzone zostało na przykład kryterium oceny biznesplanów, które muszą być realne, racjonalne i nie może budzić wątpliwości. Jednocześnie kryterium zawiera teraz ocenę

częstkową poszczególnych działów biznesplanów, unikając w ten sposób odrzucania tych, które zawierają drobniejsze błędy.

Wartość dodana podejścia LEADER

Funkcjonowanie LGD stanowi dobrą platformę dla wymiany doświadczeń między samorządami, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi, dla których z uwagi na geograficzne odległości taka aktywność nie była dotąd oczywista i naturalna.

Promowanie projektów zrealizowanych przez przedsiębiorców przy udziale LGD odbywa się wyłącznie w porozumieniu z samymi przedsiębiorcami i tylko wtedy, gdy sami oni tego chcą i nie dochodzi przy okazji do ujawniania know how czy innych tajemnic biznesowych. W działaniach promocyjnych prowadzonych przez LGD zawsze promowany jest faktyczny wykonawca projektu, a nie samo stowarzyszenie i jego działania. Takie podejście, w połączeniu ze świadomością roli, jaką LDG odgrywa w procesach realizacyjnych, jest doceniane wśród partnerów wszystkich trzech sektorów.

Aktualna strategia nakierowana jest przede wszystkim na realizację infrastrukturalną, wykorzystywane następnie przez społeczności lokalne z większą lub mniejszą intensywnością. Efektów synergii natomiast należy się spodziewać przede wszystkim w dalszej perspektywie, kiedy powstała teraz infrastruktura społeczna zacznie służyć realizacji projektów związanych z budową kapitału społecznego i animacją.

Dodatkowe pytania badawcze:

W województwie działa dobrze funkcjonująca, nieformalna sieć Lokalnych Grup Działania.

7. Podsumowanie, wnioski i rekomendacje

Postęp w realizacji zadań rzeczowych i finansowych jest zgodny z planem. Kolejne przedsięwzięcia są realizowane, a wskaźniki osiągane. W omawianym okresie programowania nie było problemów z finansowaniem LGD, ale wydłużone terminy weryfikacji wniosków o płatność, projektów współpracy czy grantów nie dają komfortu funkcjonowania. Kolejnym utrudnieniem jest długi okres weryfikacji wniosków w Urzędzie Marszałkowskim. W czasach inflacji i niepewności gospodarczej, ten czynnik jest szczególnie istotny, ponieważ opóźnienie pomiędzy napisaniem wniosku, a jego realizacją powoduje dezaktualizację kosztorysów i biznesplanów, co może zniechęcać niektórych wnioskodawców do kontynuowania zatwierdzonych operacji. Sytuacja nie ominęła także samorządów, gdzie koszty inwestycji szybko się zmieniają. Wpływ LGD na niwelowanie opóźnienia jest niewielki, dlatego rekomendacja powinna być kierowana do Urzędu Marszałkowskiego.

LGD działa sprawnie, łącząc wszystkie trzy sektory. Samorządy pełnią kluczową rolę, posiadając efektywne struktury, wykwalifikowanych pracowników i stosunkowo stabilne budżety. Samorządy wspierają LGD nie tylko składkami, ale również organizacyjnie. Z kolei gminy doceniają LGD jako kolejną formę współpracy i wymiany doświadczeń oraz jako stabilne źródło finansowania niektórych z potrzeb lokalnych. Organizacje pozarządowe i liderzy lokalni działają efektywnie, współpracując z LGD, również dzięki projektom grantowym. Szczególnie ważne jest wsparcie LGD małych inicjatyw lokalnych liderów w ramach autorskiego programu mikrograntów. Wiejskie organizacje są aktywne, a odrodzenie KGW przyniosło znaczące zmiany społeczne. Przedsiębiorcy uczestniczący w naborach traktują fundusze LGD utylitarnie, a po rozliczeniu projektu tylko nieliczni kontynuują współpracę. Utrzymanie balansu interesów poszczególnych sektorów jest niezwykle istotne w utrzymaniu właściwych relacji w Partnerstwie. Dlatego warto zaktywizować beneficjentów funduszy na wspieranie przedsiębiorczości skoro pomoc im pochłonęła ponad połowę budżetu.

W omawianym okresie programowania, LGD oferowało ważne wsparcie dla przedsiębiorczości. Ponad połowa budżetu przeznaczanego dla biznesów miała znaczący wpływ na rozwój gospodarczy regionu i wpisowała się w krajowe trendy ekonomiczne. Rozbudowa przedsiębiorczości jest zgodna z ideą budowania kapitału społecznego i partnerstwa trójsektorowego. Preferowanie branż najlepiej wpisujących się kierunki rozwoju regionu (wykorzystanie leśnej i rolnej bazy surowcowej) pozwoliło na dodanie efektu synergii i kumulacji działań. Możliwe, że rozszerzenie tego katalogu o działania proturystyczne pozwoliłoby wesprzeć również trzeci cel strategii. W nowej strategii warto rozważyć również wspieranie współpracy przedsiębiorców z lokalnymi organizacjami pozarządowymi i samorządami, np. poprzez markę lokalną.

Turystyka była wpisana jako trzeci z celów ogólnych strategii. Budżet LGD nie pozwala na budowanie znaczących atrakcji turystycznych i Stowarzyszenie koncentruje się na sieciowaniu przedsiębiorców z branży turystycznej oraz promowaniu lokalnych walorów. Znaczącym działaniem w zakresie turystyki są projekty współpracy, dzięki którym promowane były między innymi atrakcje kulinarne obszaru. Ważną inicjatywą związaną z turystyką byłoby nadanie współpracy LGD, przedsiębiorców, NGO, lokalnych twórców i rękodzielników stabilnej formy marki lokalnej. Dobrze zaprojektowana i wdrażana pozwoli na rozwój dzięki systematycznej promocji lokalnych produktów i atrakcji.

Starania LGD o jakość wniosków obejmują w pierwszej kolejności szkolenia i doradztwo. Wnioskodawcy doceniają jakość porad i twierdzą, że stanowią one ważny element uzyskiwania wiedzy w procesie opracowania wniosku. Niestety skomplikowany charakter wniosku powoduje, że niektórzy wnioskodawcy korzystają z zewnętrznych ekspertów, co poprawia formalną jakość wniosku, ale nie wpływa na jakość merytoryczną. Drugim sposobem dbałości o jakość realizowanych operacji jest odpowiedni wybór wniosków przez Radę LGD. To członkowie Rady, stosując kryteria wyboru operacji, decydują o tym, które wnioski są lepsze i mają większe szanse na sukces. To od tego gremium zależy, które wnioski będą realizowane i przyczynią się do osiągnięcia celów określonych w LSR. Stosowane w LGD kryteria są dobrej jakości i pozwalają wybrać najlepsze wnioski. Niemniej proces weryfikacji i oceny kryteriów powinien być wzmożony w końcowym okresie wdrażania, tak by wypracować rekomendacje do nowej strategii.

Biurokracja jest barierą wdrażania strategii. Skomplikowane procesy i trudne do zrozumienia wnioski stanowią dodatkowe wyzwanie dla pracowników LGD, którzy poświęcają dużo czasu by wyjaśnić wnioskodawcom wszystkie zawiłości dokumentu. Konieczne szkolenia, doradztwo i przygotowanie dokumentacji obciążają pracowników biura tak, że mniej czasu jest na działania aktywizacyjne. Rekomendacja uproszczenia procedur nie jest kierowana do LGD, ale powinna być brana pod uwagę przez instytucje zarządzające.

Ewaluacja końcowa wymagała od wszystkich członków Stowarzyszenia wyjątkowej pracy. Krótki czas realizacji badań sprzyjał kumulowaniu działań. Niemniej wsparcie i zaangażowanie władz LGD, pracowników i członków LGD zapewniło sukces realizacji wszystkich założonych działań. Na koniec należy jeszcze raz podziękować wszystkim, którzy wnieśli wkład w powstanie tego opracowania, czy to poprzez przygotowanie dokumentów, zestawień, uczestnictwo w wywiadach grupowych i indywidualnych, czy też poprzez wypełnianie anonimowych ankiet.

8. Spis tabel i wykresów

Wykresy

Wykres 1. Procent ankiet z poszczególnych gmin	12
Wykres 2. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?	23
Wykres 3. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnich latach (od 2016 roku) warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”? ...	23
Wykres 4. Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem:	24
Wykres 5. Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń:	25
Wykres 6. Czy jest Pan/i zadowolony/a z warunków życia w gminie?.....	26
Wykres 7. Czy rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania?	26
Wykres 8. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?	27
Wykres 9. Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?.....	27
Wykres 10. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów takich jak szkolenia, spotkania, festyny finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?.....	27
Wykres 11. Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?	28
Wykres 12. Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności?	28
Wykres 13. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania? LGD działa: 29	29
Wykres 14. Proszę ocenić funkcjonowanie Biura LGD	30
Wykres 15. Proszę ocenić poniższe zdania dotyczące Biura LGD.....	30
Wykres 16. Jak ocenia Pan(i) funkcjonowanie Biura LGD w poniższych wymiarach:	31
Wykres 17. Skąd czerpie Pan/Pani informacje dotyczące funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania?.....	32
Wykres 18. Który z kanałów przekazywania informacji zwrotnej od społeczności do LGD byłby dla Pani/Pana najbardziej odpowiedni?	33

Wykres 19. Skąd, przede wszystkim, czerpie Pan(i) informacje o potrzebach mieszkańców?	33
Wykres 20. Czy nabory wniosków ogłaszane przez LGD odpowiadały na potrzeby mieszkańców?	34
Wykres 21. Czy realizowane w LGD nabory wniosków pomogły w rozwiązywaniu problemów społecznych związanych z potrzebą?	35
Wykres 22. Czy Pana(i) zdaniem środki finansowe przeznaczone na wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju zostały wydane efektywnie (z korzyścią dla społeczności)?	36
Wykres 23. Czy Pana(i) zdaniem za pomocą innych projektów można byłoby osiągnąć podobne rezultaty?	36
Wykres 24. Czy Pana(i) zdaniem LGD powinna podejmować dodatkowe działania aby rozwiązywać problemy społeczne mieszkańców obszaru LGD?	37
Wykres 25. Czy zna Pan/i Lokalną Grupę Działania Stowarzyszenie – „Ziemia Biłgorajska”?	42
Wykres 26. Realizacja finansowa w euro – stan na 31.12.2021 r.	45

Tabele

Tabela 1. Ludność ogółem	14
Tabela 2. Zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców	14
Tabela 3. Saldo migracji w ruchu wewnętrznym i zagranicznym na 1000 ludności.	15
Tabela 4. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności.	16
Tabela 5. Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.	16
Tabela 6. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. Mieszkańców.	17
Tabela 7. Bezrobotni zarejestrowani ogółem.	17
Tabela 8. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w procentach).	18
Tabela 9. Pracujący w gminach ogółem.	19
Tabela 10. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. Mieszkańców.	19

Tabela 11. Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego.	20
Tabela 12. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (w procentach).	21
Tabela 13. Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (w procentach).....	21
Tabela 14. Pomniki przyrody i obszary chronione.....	22
Tabela 15. Doradztwo w liczbach 2016-2021.....	37
Tabela 16. Plan szkoleń dla członków organu decyzyjnego i pracowników biura lata 2016 - 2021	38
Tabela 17. Realizacja Planu Komunikacji.....	39
Tabela 18. Realizacja rzeczowa – stan na 31.12.2021 r.	43

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

Narzędzia badawcze

9.1. Scenariusz wywiadu pogłębionego z wnioskodawcami/beneficjentami:

1. Jak wnioskodawca dowiedział się o konkursie, skąd pochodzi wiedza o LGD i jak jest ona znacząca;
2. Pomysł na projekt - skąd pochodził, czy ktoś pomagał w konceptualizacji, czy wynajmowano firmę lub osobę do pomocy w opracowaniu wniosku;
3. Zakres pomocy ze strony LGD, doświadczenia związane z doradztwem;
4. Znajomość wniosku i procedury, trudności z wypełnianiem wniosku;
5. Ocena wniosku w LGD, doświadczenia i opinie o kryteriach oraz ocenie przez Radę LGD;
6. Proces administracyjny po dokonaniu wyboru operacji do dofinansowania;
7. Ogólna ocena kontaktów z LGD w czasie opracowania wniosku, oceny i wyboru oraz realizacji
8. Podejście kontrfaktyczne: czy jeszcze raz spróbowałby wnioskować do LGD;
9. Podejście kontrfaktyczne: czy zrealizował pomysł mimo braku dofinansowania (dla osób, które nie uzyskały dofinansowania)
10. Podsumowanie i ogólne opinie o trudnościach i dobrych stronach procesu.

9.2. Scenariusz wywiadu pogłębionego z przedstawicielami gmin:

1. Czy w Pana/Pani gminie ludzie są aktywni. Czy jest dużo organizacji pozarządowych?
  - a. Czy działania LGD w jakiś sposób wpływają na rozwój aktywności społecznej mieszkańców (kapitału społecznego)?
2. Czy ludzie są w tej gminie przedsiębiorczy. Czy dla rozwoju obszaru lepsze są środki na podejmowanie czy na rozwój działalności gospodarczej?
3. A jak już rozmawiamy o ludziach, którzy tu mieszkają. W jakiej grupie należałoby szukać ludzi, którzy sobie nagorzej radzą. Takich którzy wymagają najpilniejszej pomocy? (młodzież, seniorzy, niepełnosprawni)
4. Jeśli chodzi o kulturę i turystykę. Czy działania LGD jakoś wpłynęły na rozwój obszaru w tej dziedzinie?
5. Przejdźmy teraz do tego jak działa LGD. Jak wygląda komunikacja i współpraca pomiędzy gminami a LGD.
6. Czy ta współpraca pozwala działać efektywnie? Jak duży wpływ na to co robi i jak działa LGD mają władarze gmin partnerskich?
7. Czy LGD dobrze widać w gminach. Czy pojawia się na dożynkach, organizuje konkursy, wyjazdy. Czy mieszkańcy wiedzą, że taka organizacja działa tu na obszarze.
8. W czym należałoby szukać największej zalety istnienia LGD?
9. Czy jest coś co można by poprawić w działaniach LGD?

9.3. Ankieta kierowana do wnioskodawców, beneficjentów i członków LGD

Ocena funkcjonowania LGD

Szanowni Państwo,

głównym celem funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania była realizacja wspólnie opracowanej z Mieszkańcami (Państwem) Lokalnej Strategii Rozwoju. Strategia ta realizowana jest przez szereg działań własnych LGD oraz Państwa projekty finansowane w ramach programu PROW.

W ramach podsumowań realizacji programu oraz wypełniając zapisy zawarte w LSR przygotowaliśmy ankietę, o której wypełnienie Państwa prosimy. Zarówno podczas tworzenia dokumentu jak i teraz Państwa zdanie jest dla nas niezmiernie istotne.

Prezes LGD

1. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Biłgorajska”? LGD działa:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Bardzo dobrze
2. Raczej dobrze
3. I dobrze i źle
4. Raczej źle
5. Bardzo źle
6. Trudno powiedzieć

2. Proszę ocenić funkcjonowanie Biura LGD

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam
1.	Godziny pracy biura LGD są dogodne dla klientów				
2.	Strona internetowa zawiera aktualne informacje				

3.	Odpowiedzi na wiele pytań można uzyskać telefonując do biura LGD				
4.	Łatwo umówić się na spotkanie z pracownikami biura LGD				

3. Proszę ocenić funkcjonowanie Biura LGD

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam
1.	Pracownicy mają wiedzę odpowiednią do wykonywanej pracy				
2.	Pracownicy z zaangażowaniem wykonują swoje obowiązki				
3.	Pracownicy udzielają rzetelnych informacji i porad				
4.	Pracownicy są mili i uprzejmi				

4. Proszę ocenić poniższe zdania dotyczące Biura LGD

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Bardzo źle	-1	0	1	Bardzo dobrze	Trudno powiedzieć
1.	inspirowanie działań na rzecz rozwoju LGD						
2.	funkcjonowanie w zakresie spraw administracyjnych						
3.	funkcjonowanie w zakresie spraw finansowych LGD						
4.	funkcjonowanie w zakresie spraw organizacyjnych						
5.	prowadzenie doradztwa						
6.	organizacja naborów wniosków						
7.	pozyskiwanie dodatkowych funduszy zewnętrznych						

8.	informowanie członków LGD o funkcjonowaniu LGD						
9.	prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych dla mieszkańców						
10.	współpraca z innymi LGD						
11.	współpraca z Urzędem Marszałkowskim i Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa						
12.	prowadzenie monitoringu realizacji LSR						

5. Skąd czerpie Pan/Pani informacje dotyczące funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania? **Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 najważniejsze kanały pozyskiwania informacji**

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Bezpośrednie kontakty z Władzami LGD
2. Bezpośrednie kontakty z pracownikami Biura
3. Walne zebranie członków
4. Oficjalna strona internetowa LGD
5. Newsletter ze strony LGD
6. Informacje wysyłane pocztą elektroniczną (e-maile)
7. Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w miejscowościach na terenie LGD
8. Portale społecznościowe
9. Ulotka informacyjna rozpowszechniana na obszarze LGD
10. Szkolenie dla potencjalnych beneficjentów
11. Informacja bezpośrednia w siedzibie (biurze) LGD
12. Inne sposoby. Jakże? .....

6. Który z kanałów przekazywania informacji zwrotnej od społeczności do LGD byłby dla Pani/Pana najbardziej odpowiedni? **Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.**

Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.

1. Ankieta papierowa
2. Ankieta elektroniczna

3. Kontakt bezpośredni z przedstawicielem LGD
4. Kontakt mailowy
5. Kontakt telefoniczny
6. Kontakt poprzez portal społecznościowy (np. czat z pracownikiem LGD)
7. Panel dyskusyjny po zakończeniu szkoleń i spotkań (możliwość zadawania pytań, zgłaszania uwag)
8. Inny, jaki? .....

7. Skąd, przede wszystkim, czerpie Pan(i) informacje o potrzebach mieszkańców? **Proszę wskazać nie więcej niż 3 najważniejsze źródła.**

Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.

1. Z własnego doświadczenia
2. Z rozmów z mieszkańcami
3. Z rozmów z samorządowcami, członkami organizacji pozarządowych itp.
4. Z mediów (lokalna prasa, telewizja, radio)
5. Z Internetu (portale, wortale, fora dyskusyjne)
6. Z badań społecznych i analiz gospodarczych
7. Z innych źródeł (jakich?) .....

8. Czy konkursy ogłaszane przez Lokalną Grupę Działania odpowiadały na potrzeby mieszkańców?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Idealnie wpisywały się w potrzeby mieszkańców
2. W większości przypadków wpisywały się w potrzeby mieszkańców
3. Często mijały się z potrzebami mieszkańców
4. Prawie w ogóle nie odpowiadały na potrzeby mieszkańców
5. Trudno powiedzieć

9. Jakie są najważniejsze problemy społeczne mieszkańców regionu LGD? Proszę odpowiedzieć własnymi słowami.

Proszę odpowiedzieć własnymi słowami.

10. Czy konkursy rozpisane w LGD pomogły w rozwiązywaniu problemów społecznych?

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie nie	-1	0	1	Zdecydowanie tak	Trudno Powiedzieć
1.	niewystarczająca liczba miejsc pracy, szczególnie dla kobiet						
2.	niska przeżywalność nowopowstałych przedsiębiorstw i trudna sytuacja finansowa istniejących						
3.	duża emigracja zarobkowa osób wykształconych i młodych za granicę lub do dużych ośrodków miejskich						
4.	duża liczba osób żyjących w ubóstwie, oraz wzrastająca liczba osób borykających się z problemem bezrobocia						
5.	brak liderów lokalnych						
6.	niewystarczająca oferta spędzania wolnego czasu dla mieszkańców, w szczególności dla osób młodych, starszych i kobiet, brak w pełni wykorzystanej przestrzeni świetlic wiejskich i potencjału środowisk twórczych						
7.	niski stopień zainteresowania						

	młodego pokolenia tradycjami lokalnymi i pielęgnowaniem dziedzictwa kulturowego						
8.	brak zintegrowania nowych mieszkańców obszaru ze społecznością lokalną						

11. Czy istnieją działania społeczne, które nie zostały uwzględnione w strategii Lokalnej Grupy Działania? Proszę odpowiedzieć własnymi słowami.

Proszę odpowiedzieć własnymi słowami.

12. Czy Pana(i) zdaniem środki finansowe uruchamiane przez Lokalną Grupę Działania zostały wydane efektywnie (z korzyścią dla społeczności)?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej tak
3. Raczej nie
4. Zdecydowanie nie
5. Trudno powiedzieć

13. Czy Pana(i) zdaniem za pomocą innych projektów można byłoby osiągnąć podobne rezultaty?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak, inne projekty byłyby bardziej efektywne
2. Zastosowanie innych projektów dałoby podobne rezultaty
3. Nie, inne projekty byłyby mniej efektywne
4. Trudno powiedzieć

14. Czy Pana(i) zdaniem LGD powinna podejmować dodatkowe działania aby rozwiązywać problemy społeczne mieszkańców obszaru LGD?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. LGD powinna ograniczyć się do założeń Lokalnej Strategii Rozwoju
2. LGD powinna podejmować również wyzwania wykraczające poza LSR
3. Trudno powiedzieć

15. Proszę uzasadnić swoją opinię

Proszę odpowiedzieć własnymi słowami.

Proszę o podanie kilku informacji o sobie, wyłącznie w celach statystycznych

16. W której gminie Pan(i) mieszka?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Aleksandrów
2. Biłgoraj
3. Biszczka
4. Frampol
5. Goraj
6. Księżpol
7. Łukowa
8. Obsza
9. Potok Górny
10. Radecznica
11. Tarnogród
12. Terespol
13. Turobin

17. Płeć

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Kobieta
2. Mężczyzna

18. Do jakiej kategorii wiekowej może się Pan(i) zaliczyć?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. mam mniej niż 18 lat
2. od 18 do 30 lat
3. od 31 do 40 lat
4. od 41 do 50 lat
5. od 51 do 60 lat
6. mam więcej niż 60 lat

19. Jestem:

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Rolnikiem
2. Członkiem organizacji społecznej (stowarzyszenie, fundacja, związek zawodowy, klub sportowy)
3. Przedsiębiorcą
4. Ze środowiska (grupy) bez osobowości prawnej (koło gospodyń wiejskich, zespół ludowy, koło wędkarskie, koło hobbystów i inne)
5. Reprezentantem podmiotu z sektora publicznego (gmina, dom kultury, zakład opieki zdrowotnej)
6. Żadne z powyższych

Dziękujemy za wypełnienie ankiety

9.4. Ankieta kierowana do mieszkańców obszaru LGD

Poziom satysfakcji mieszkańców

Zapraszamy Państwa – mieszkańców naszego regionu do wyrażenia opinii na temat warunków życia w naszej gminie. Ankieta jest anonimowa a jej wyniki posłużą wyłącznie temu, aby dostosować Lokalną Strategię Rozwoju do potrzeb mieszkańców i regionu.

1. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

2. 2. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnim roku warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

3. Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem:

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Bardzo dobrze	Dobrze	Przeciętnie	Źle	Bardzo źle	Nie mam zdania
1.	Atrakcyjności turystycznej						

2.	Promocji dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych i turystyki						
3.	Infrastruktury i oferty kulturalnej						
4.	Infrastruktury i oferty sportowej i rekreacyjnej						
5.	Infrastruktury drogowej						
6.	Zaangażowania mieszkańców w rozwiązywanie lokalnych problemów						
7.	Tożsamości mieszkańców z regionem						
8.	Działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych						
9.	Działań na rzecz bezrobotnych						
10.	Działań na rzecz osób przed 34 rokiem życia						
11.	Działań na rzecz osób po 50 roku życia						
12.	Działań na rzecz kobiet						
13.	Możliwości zatrudnienia poza rolnictwem						
14.	Sprzyjających warunków dla przedsiębiorców i prowadzenia firmy						

4. Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń:

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	nie wiem
1.	Uczestniczę w wydarzeniach organizowanych w gminie (kulturalnych, rekreacyjno-sportowych, obchodach świąt etc.)					

2.	Biorę udział w przygotowywaniu gminnych wydarzeń (sam(a) albo w ramach grupy, do której należę)					
3.	Należę do stowarzyszenia/organizacji pozarządowej (stowarzyszenie, fundacja)					
4.	Należę do nieformalnej grupy społecznej (koła gospodyń etc.)					
5.	Mam możliwości, by wypowiadać się na temat ważnych zagadnień (dotyczących gminy i mojej miejscowości)					
6.	Jestem członkiem rady/komitecie (np. w szkole, klubie sportowym, przedsiębiorstwie)					
7.	Znam najważniejsze fakty historyczne dotyczące mojej miejscowości/gminy					
8.	Potrafię wskazać najważniejsze atrakcje turystyczne w okolicy					
9.	Na terenie mojej gminy mogę rozwijać się zawodowo					
10.	W mojej gminie powstaje wiele firm					
11.	W mojej gminie chętnie inwestują przedsiębiorcy					
12.	Na terenie mojej gminy są sprzyjające warunki dla turystów i osób przyjezdnych					

5. Czy jest Pan/i zadowolony/a z warunków życia w gminie?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak

2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

6. Czy rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. tak
2. nie

7. Jakie są powody?

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Trudny dostęp do edukacji
2. Trudny dostęp do instytucji kultury
3. Utrudniony dostęp do placówek opieki nad dziećmi
4. Brak perspektyw zawodowych
5. Powody osobiste/ rodzinne
6. Inne (jakie?) .....

8. 6. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych w ostatnim roku?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak często
2. Tak, czasem
3. Trudno powiedzieć
4. Nie

9. Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak
2. Ani tak, ani nie
3. Nie

10. 8. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów takich jak szkolenia, spotkania, festyny finansowanych ze środków unijnych w ostatnim roku?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak często
2. Tak, czasem
3. Trudno powiedzieć
4. Nie

11. Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak
2. Trudno powiedzieć
3. Nie

12. Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności? (Prosimy o zaznaczenie „x” trzech najważniejszych)

Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.

1. Promocja obszaru, dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych, turystyki
2. Infrastruktura i oferta kulturalna
3. Infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna
4. Infrastruktura społeczna (świetlice, miejsca spotkań)
5. Infrastruktura drogowa

6. Aktywność społeczna mieszkańców (zaangażowania w sprawy lokalne)
7. Działania wzmacniające tożsamość mieszkańców z regionem
8. Działania wynikające z inicjatywy mieszkańców
9. Warunki życia osób niepełnosprawnych
10. Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych
11. Zwiększenie liczby miejsc pracy poza rolnictwem
12. Działania umożliwiające podjęcie pracy przez osoby przed 34 rokiem życia
13. Działania umożliwiające podjęcie pracy przez osoby po 50 roku życia
14. Działania umożliwiające podjęcie pracy przez kobiety
15. Działania ułatwiające założenia i prowadzenia działalności gospodarczej

13. Czy zna Pan/i Lokalną Grupę Działania „Ziemia Biłgorajska”?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak znam, słyszałam/em
2. Nie znam, nie słyszałam/em

14. W jaki sposób dowiedział się Pan/i o Lokalnej Grupie Działania?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. od znajomych, sąsiadów
2. w instytucji (urząd, szkoła)
3. z lokalnej prasy
4. widziałem/am działania LGD
5. uczestniczyłem/am w działaniach LGD/ brałem/am udział w projekcie

15. Status na rynku pracy:

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Osoba (fizyczna, prawna lub inna) prowadząca działalność gospodarczą
2. Zatrudniony/a w rolnictwie
3. Zatrudniony/a poza rolnictwem

4. Uczący się/studiujący
5. Osoba bezrobotna
6. Inny typ, jaki? .....

16. Płeć:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Kobieta
2. Mężczyzna

17. Niepełnosprawność:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Osoba niepełnosprawna, posiadająca orzeczenie o niepełnosprawności
2. Osoba pełnosprawna

18. Wykształcenie:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. podstawowe
2. zasadnicze zawodowe
3. średnie
4. policealne
5. licencjat, inżynier
6. wyższe magisterskie
7. inne

19. Wielkość gospodarstwa rolnego:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. nie posiadam gospodarstwa rolnego
2. do 5 ha
3. 6-10 ha

4. 11-20 ha
5. 21-50 ha
6. >50 ha

20. Wiek

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. mniej niż 18 lat
2. 18 do 24 lat
3. 25-34 lat
4. 35-50 lat
5. >50 lat

21. W której gminie Pan/Pani mieszka

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Aleksandrów
2. Biłgoraj
3. Biszczka
4. Frampol
5. Goraj
6. Księżpol
7. Łukowa
8. Obsza
9. Potok Górny
10. Radecznica
11. Tarnogród
12. Terespol
13. Turobin
14. w innej

Dziękujemy za wypełnienie ankiety

9.5. Scenariusz zogniskowanego wywiadu grupowego

1. Wprowadzenie
  - a. Przedstawienie moderatora, opisanie celu badania, anonimowości uzyskanych odpowiedzi, konieczność nagrywania wywiadu z uwagi na późniejszą analizę wyników
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
  - a. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
  - b. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
  - a. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
  - b. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
  - a. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
  - b. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
  - a. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
6. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
  - a. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
7. Innowacyjność
  - a. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
  - b. Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
8. Ocena funkcjonowania LGD
  - a. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwala na efektywną i skuteczną realizację LSR?
  - b. Jak jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
  - c. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
9. Zakończenie spotkania

Czas trwania 120 minut